

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra Speciální pedagogiky

Bakalářská práce

POČÁTKY CAMPHILLSKÉHO HNUTÍ

Studijní program: Speciální pedagogika

Vedoucí BP: PaedDr. Jaroslava Zemková, Ph.D.

Autor: Kateřina Matošková

Čestné prohlášení:

Čestně prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala použité prameny a literaturu, a že jsem tuto práci nepoužila k získání jiného ani stejného titulu.

Podpis:

Kateřina Matošková

Anotace:

Tato práce popisuje ve třech kapitolách historické souvislosti počátků camphillského hnutí. Vlastní práce začíná popisem dnešního camphillského hnutí a základních principů, z nichž hnutí vychází. Dále popisuje historické okolnosti vzniku prvního camphillu, převážně prostřednictvím biografie jeho zakladatele, Karla Königa. Nakonec se zaměřuje na popis sociálního prostředí a života osobností, které zásadně ovlivnily pozdější rozhodnutí Karla Königa vybudovat společný domov pro děti s handicapem, jež vešel ve známost pod jménem „camphill“.

Klíčová slova:

Camphillské hnutí, camphill, léčebná pedagogika, sociální terapie, anthroposofická medicína, anthroposofie, Karl König, Ita Wegmanová, pedagogika Rudolfa Steinera

Annotation:

This work describes in three chapters the historical context of the beginnings of the Camphill Movement. The very work starts with a description of today's Camphill Movement and the essential principles, on which the movement is based. It also describes the historical circumstances of the first Camphill, mostly through the biography of its founder, Karl König. Finally, it focuses on the description of the social environment and the life of personalities, who fundamentally influenced the later decision of Karl König to build a home for children with handicap, which became known under the name "Camphill".

Key words:

Camphill Movement, Camphill, curative education, social therapy, anthroposophical medicine, anthroposophy, Karl König, Ita Wegman, Rudolf Steiner's education

Obsah:

Cíl	6
Úvod	6
1. Camphillské hnutí	9
1.1 Dnešní camphillské hnutí	9
1.2 Základní ideje camphillu	11
1.3 Tři pilíře camphillu	16
1.4 Tři esence camphillu	18
2. Založení prvních camphillských společenství	24
2.1 Karl König do 1936	25
2.2 Mládežnická skupina 1936-1940	29
2.3 Rozvoj camphillského hnutí za Karla Königa	32
2.4 Karl König v Československu	37
3. Počátky camphillského hnutí	41
3.1 Ita Wegmanová do 1925	41
3.2 Začátky Medicínské sekce 1925-1943	47
3.3 Vznik anthroposofického léčebně pedagogického hnutí	51
3.4 Pedagogika Rudolfa Steinera	57
Závěr	69
Použitá literatura	71

Cíl práce

Cílem této práce je zpracovat historické skutečnosti o počátcích camphillského hnutí a o životech osobností spojených s těmito počátky.

Úvod

Období od října 2004 do června 2005 jsem prožila v camphillu Maartenhuis na holandském ostrově Texel. Maartenhuis v té době sestával ze tří obytných domů, kancelářské budovy, společenského sálu, dílen (tkalcovny, truhlárny, pekárny, svíčkárný) a malého hospodářství a měl přibližně kolem padesáti stálých obyvatel. Z okolí sem dojížděli ještě další lidé, kteří zde přes den pracovali v dílnách či v domech. V jednom z domů - Huis Brendaan - jsme s přítelem žili společně se dvěma manželskými páry, jejich dětmi nejrůznějšího věku a ještě s devíti dalšími, tak zvaně postiženými, lidmi. Měli jsme svůj vlastní malý pokoj a jinak jsme vše sdíleli s ostatními - kuchyň, jídelnu s obývacím pokojem, také koupelnu a toaletu.

Kromě toho, že jsme společně žili, jsme rovněž společně pracovali - vyzkoušela jsem postupně téměř všechny práce, které se v camphillu vykonávaly: od péče o společný dům a jeho okolí až po práce v dílnách a na zahradě. Kromě toho, že jsme společně žili a pracovali, jsme rovněž společně slavili nejrůznější svátky v roce či narozeniny každého člena společenství, účastnili jsme se společných ranních rituálů i večerních setkání, ať již šlo o umění, řemeslná tvoření, četbu duchovních textů či obyčejnou zábavu jako filmový klub, různé hry či výlety.

A přitom, pokud jsme chtěli, mohli jsme být i sami, zavřít se před ostatními nebo někam „zmizet“, neboť to koneckonců občas potřeboval každý a každý pro to měl pochopení. A přesto, že v domech nehrála ani televize ani rádio, že při společných setkáních a oslavách nikdo nepil alkohol, že jsme nebyli obklopeni multikiny, nákupními centry či nočními bary, nikdy jsme se nenudili. Byli jsme přijati do camphillského společenství a nepřestali jsme být jeho součástí.

Shodou okolností jsem potkala přesně po deseti letech několik lidí, kteří tehdy v Maartenhuis žili a žijí zde dosud. Ujistili mne, že v camphillu na nás nezapomněli a budeme-li chtít,

můžeme kdykoliv přijet. Jako domů. Ani my jsme nezapomněli. Camphill se totiž stal naším druhým domovem, naší velkou rodinou, na to člověk nemůže nikdy zapomenout.

Dodnes vidím svůj první den v camphillu, jeho chodníky vysypané mušlemi, jeho nezaměnitelnou vůni zvenčí i uvnitř, první setkání a přivítání, první procházku k moři, první společné stolování. A stejně dobře si vybavuji i poslední den, společnou rozlučku a zástup přátel mávajících z nábřeží při odjezdu trajektu. A také si pamatuji, proč jsem byla pevně odhodlaná vrátit se zpět do České republiky, ačkoliv jsem v Maartenhuis mohla zůstat a pracovat. Protože camphill člověku změní život, změní jeho žebříček hodnot, změní natrvalo jeho pohled na svět.

Věděla jsem, že v České republice je jen velmi málo, pokud vůbec, takových míst, kde by lidé s postižením a bez postižení mohli společně žít stejným způsobem jako v camphillu - v přirozené ohleduplnosti, ve vzájemném sdílení, v upřímném zájmu o druhého. Důstojně, plnohodnotně, smysluplně. Zákon o sociálních službách tehdy ještě ani neplatil. Věděla jsem, že v České republice tisíce lidí s postižením, mezi nimi jedna má příbuzná, stále žijí v hezčích či ošklivějších ústavech sociální péče, které se sice přejmenovávaly na „domovy“, ale - zvláště v porovnání s camphillem - ve skutečnosti vůbec žádnými domovy nikdy nemohly být. Neboť ústav vždy zůstane ústavem, jak trefně vyjádřil Milan Cháb, někdejší osvícený ředitel ústavu v Horní Poustevně.

Maartenhuis nebyl ústav, ani instituce, ani zařízení ani nic podobného. Bylo to pestré společenství lidí, kteří se svobodně rozhodli společně žít, pracovat a pomáhat si v duchu myšlenek, které byly kdysi vloženy do základů prvního camphillu - kdo nechtěl v camphillu žít, nemusel. Lidé svobodně přicházeli i odcházeli, ale většinou zůstávali - proto, že chtěli, nikoliv proto, že by museli. A zdaleka se nejednalo pouze o lidi s mentálním postižením, jak se někdy o camphillu uvádí - v Maartenhuis, ale i v jiných camphillech, žili a žijí lidé s nejrůznějším „postižením“. Ovšem camphillské společenství nikdy nehledělo na to, čeho se danému člověku nedostává, hledělo naopak na to, čím jednotlivý člověk obohacuje ostatní, a na to, oč by společenství bylo ochuzeno bez toho kterého člověka.

Právě vědomí, že na světě existují taková místa jako je camphill, stejně jako vědomí toho, že v mé vlasti se o takových možnostech lidského soužití mnohdy nic neví ani v prostředí tzv. pomáhajících profesí, mne dostatečně motivovalo nejen k návratu zpět, ale také, kromě jiného, k napsání této práce.

Práce je rozdělena do třech kapitol a závěru. První kapitola se věnuje principům, z nichž camphill vychází, druhá je zaměřena na okolnosti založení prvního camphillu, jeho růst a rozkvět, třetí je zaměřena na samotné zrození myšlenky camphillu a její dobové souvislosti. V poslední kapitole usiluji o shrnutí všech skutečností uvedených v předchozích kapitolách do jednotného závěru. Vzhledem k tomu, že v české odborné literatuře můžeme nalézt, v porovnání s bohatou literaturou zahraniční, jen nepatrný zlomek textů o camphillském hnutí, použila jsem pro tuto práci především cizojazyčné zdroje. Za všechny autory bych zde ráda uvedla především prof. MUDr. Petera Selga, dětského psychiatra a vedoucího Archivu Ity Wegmanové ve švýcarském Arlesheimu, a také prof. PhDr. Rüdigeru Grimma, vedoucího Konference pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii ve švýcarském Dornachu. V práci jsem se snažila zprostředkovat především skutečnosti vycházející z použitých zdrojů.

Obrázek 1: *Zakladatel camphillu Karl König s malým Johnem, 1952.*

1. Camphillské hnutí

„Milovati budeš bližního svého jako sebe samého.“ (Mt 22, 39)

Camphillské hnutí, camphillská společenství či jednoduše camphilly, to vše jsou označení pro jedno a totéž. Jedná se o vzájemně propojené menší i větší komunity lidí tak zvaně zdravých a lidí tak zvaně postižených, kteří společně žijí a pracují na praktickém uskutečnění nadčasové ideje svobody, rovnosti a bratrství, jak ji na základě anthroposofie filosofa Rudolfa Steinera uchopila vůdčí osobnost camphillu, lékař, léčebný pedagog a sociální reformátor Karl König. Může jít o domovy se školou pro děti a mládež, nebo o venkovská společenství provozující řemeslnou a zemědělskou činnost, nebo i o městská společenství zaměřená více na služby či řemesla. Nebo vše najednou. Tak lze stručně popsat, co je camphill. Tato kapitola je zaměřena na základní myšlenky, z nichž camphill vychází.

1.1 Dnešní camphillské hnutí

V současnosti (2014) se ve světě nachází přes 100 camphillských společenství ve více než 20 zemích světa - 97 v Evropě (nejvíce ve Skotsku, Irsku, Anglii a Německu), 6 v Kanadě, 10 v USA, 2 v Asii a 4 v Africe. V České republice je camphillské společenství v Českých Kopistech u Terezína (www.camphill.net).

Tato společenství se vzájemně podporují a komunikují spolu za pomoci několika organizací - jednak je to Konference pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii - KHS (Konferenz für Heilpädagogik und Sozialtherapie), která sídlí ve švýcarském Dornachu a je součástí Medicínské sekce Svobodné vysoké školy pro duchovní vědu v Goetheanu, a také mezinárodní camphillské fórum „The Camphill Movement Group“, které sdružuje sedm stávajících camphillských regionů. Jsou to region skotský, irský, anglo-waleský, severoamerický (Kanada a USA), jihoafrický, severský (Norsko, Švédsko, Finsko, Litva, Rusko) a středoevropský (Francie, Holandsko, Německo, Švýcarsko, Rakousko, Polsko a

Česká republika). Iniciativy v asijských zemích zatím neutvořily samostatný region, Vietnam spolupracuje se střeoevropským, Indie se severoamerickým regionem. Fórum se schází každoročně. Jeho smyslem je rozhovor o společných tématech, sledování vývoje, otázek a starostí, podněcování diskuse a výměna a sdílení zkušeností. Fórum je tvořeno jádrem těch, kteří drží kontinuitu, a zástupci z jednotlivých zemí, kteří se různě střídají (www.karl-koenig-institute.net).

Camphillské hnutí se po delších jednáních stalo součástí nově vzniklé KHS roku 1979 (Grimm 2013, s. 403). KHS zajišťuje zejména vzájemnou informovanost mezi organizacemi jednotlivých zemí a Medicínskou sekcí, vzájemné poradenství a pomoc mezi členy, spolupráci s rodinami, výzkumnou činnost, vzdělávání pracovníků a práci na základech anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie, řeší také specifické úlohy v duchovní, právní, sociální a hospodářské oblasti. To se děje především prostřednictvím konání pravidelných mezinárodních setkání ve švýcarském Dornachu, pak také prostřednictvím setkávání odborných skupin - kruhu vzdělavatelů v německém Kasselu, kruhu sociálních terapeutů, kruhu lékařů, samostatné evropské organizace rodinných příslušníků lidí s postižením (ECCE, European co-operation in anthroposophical Curative Education and Social Therapy), kruhu výzkumníků a kruhu pro veřejné záležitosti (např. vydávání odborných časopisů *Seelenpflege* a *Punkt und Kreis*) a financování (www.khsdornach.org).

Měla jsem osobně možnost zúčastnit se zmíněné mezinárodní konference v Dornachu a následně setkání zástupců jednotlivých zemí v říjnu 2014. Konference se zúčastnilo přes 800 lidí ze 32 zemí světa, na setkání zástupců bylo přes 60 lidí, včetně regionálních zástupců camphillského hnutí. Ve společných rozhovorech se zde účastníci seznamovali s aktuální situací v sociální oblasti a v anthroposofické léčebné pedagogice a sociální terapii nejen v Evropě a severní Americe, ale také v zemích Latinské Ameriky (zástupci Brazílie, Chile, Kolumbie, Argentiny aj.), v asijských zemích (Thajsko, Japonsko, Čína, Indie), v Austrálii i v některých afrických zemích. Setkávali se zde lidé, kteří spolu již delší dobu spolupracují v regionálních skupinách a zde mohli své zkušenosti sdílet s ostatními kolegy z celého světa. Konfrontace zástupců tzv. „vyspělých“ či „západních“ zemí s mnohovrstevnatými obtížemi, se kterými se musejí jejich kolegové vypořádat v zemích např. asijských, jihoamerických, ale i v zemích jako je Rumunsko, Srbsko či Arménie, se jevila jako velmi významná. Konkrétním příkladem přínosné regionální spolupráce bylo například plánování společného vzdělávání mezi zástupci Ruska, Ukrajiny, Gruzie a Kyrgyzstánu. Jiný člen konference, Thomas Kraus,

bývalý ředitel „Městského společenství Berlín“, je zase pořadatelem evropských konferencí „Život v setkáních“ pro lidi tak zvaně postižené. Tyto konference mívají několik set účastníků z desítek evropských zemí. Kromě toho se konají také regionální konference, za mnohdy velmi vypjatých politických podmínek, například v Thajsku, Brazílii či Rusku. Příští evropská konference proběhne v Bruselu v roce 2015 a v Číně a Arménii se připravuje regionální konference (www.in-der-begegnung-leben.eu).

Většina iniciativ zastoupených jednotlivými členy KHS je zaměřena především na osvětu veřejnosti, společensko-kulturní a vzdělávací akce jako festivaly či přednášky a konference, jedná se tedy o iniciativy, které proměňují společnost a veřejné mínění o lidech s postižením především „zezdola“. Prostřednictvím KHS (vedoucí PhDr. Rüdiger Grimm) a ECCE (sekretář Bernhard Heldt, M.A.), stejně jako Medicínské sekce Goetheana (vedoucí MUDr. Michela Glöckler), mají ovšem camphilly i jiná léčebně pedagogická a sociálně terapeutická společenství své zástupce nejen v regionální, ale i evropské politice. Tyto organizace zase působí „shora“, zajišťují mezinárodní kredit anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie, spolupracují s dalšími organizacemi zastupujícími zájmy lidí se zdravotním znevýhodněním na celém světě, podílejí se na evropských sociálních a vzdělávacích projektech a prosazování udržení rozmanitosti a mnohovrstevnatosti sociálních služeb i vzdělávání pro sociální oblast (www.ecce.eu).

Camphilly jednotně vycházejí z principů a myšlenek, které byly vloženy do základů již prvního camphillu. Členové regionů dbají vzájemně na to, aby camphillské společenství zůstalo věrné původním ideám, ač přiměřeně dané době a místu, a v případě nutnosti mohou doporučit i vystoupení z kruhu camphillů, pokud shledají, že se dané společenství odchýlilo od společného původního záměru. Z čeho konkrétně tedy camphill vychází?

1.2 Základní ideje camphillu

„Ti, kteří svou práci konají z lásky k dětem, k nemocným, k trpícím, z lásky k půdě, zahradám, lesům, polím a ke všemu, co se nachází v prostoru společenství;

Ti, kteří z pokory vůči Kristu, jenž se spojil s éterem Země, darují pravému pokroku lidstva dílo svých rukou a chtějí tak svou vlastní vůli obětovat vůli Boží;

Ti, kteří utvářejí své životy ze sounáležitosti s Duchem dnešní doby, jehož ukázal Rudolf Steiner, a jenž se projevuje ve svátostech Obce křesťanů, stejně jako v niterném komuniu lidské duše,

ti, kterým jde o vlastní vývoj a o pravdivé poznání člověka, coby základ společné odpovědnosti:

Všichni, kdo jsou připraveni pracovat z takového Ducha, se mohou nazývat příslušníky camphillského hnutí“ (König in Mentzel 1994, s. 31).

Tak zvané první memorandum, které napsal zakladatel camphillu Karl König roku 1945, poukazuje na vnitřní impulsy, ze kterých se má pracovat v camphillech. Již jen z výše uvedeného textu vyplývá, že se bude jednat o práci, s níž se člověk bytostně spojuje, nepůjde o zaměstnání coby zdroj příjmů, ale mnohem více o naplnění života smysluplnou činností, konkrétně terapeutickou činností pro lidi i pro zemi na základě lásky k bližnímu. Memorandum je v celosvětovém camphillském hnutí všeobecně uznávaným a přijímaným souborem určitých pravidel, která se jednotlivec zavazuje dodržovat vůči společenství a stejně tak i opačně - společenství má své závazky vůči jednotlivci (Braunsteinová 2005, s. 33).

Toto memorandum a veškerá další pravidla, která se v průběhu vývoje camphillu vytvarovala, bez výjimky vycházejí z idejí, které Karl König postupně uchopil během prvních let života pionýrského camphillského společenství poblíž skotského Aberdeenu. Tyto ideje byly pro Karla Königa spojeny se třemi významnými osobnostmi inspirovanými rosekruciánstvím, jež se v předcházejících stoletích pokoušely o vybudování životaschopného společenství na základě humanity v nejlepší slova smyslu (König 1959, s. 13). König podrobně prostudoval jejich životopisy i jejich dílo a považoval za důležité, aby se s nimi seznámil každý, kdo má vážný zájem o camphill. Těmito osobnostmi jsou, dle Königa (1959, s. 13), filosof a pedagog Jan Amos Komenský (1592-1670), křesťanský misionář hrabě Ludvík Zinzendorf (1700-1760) a sociální reformátor Robert Owen (1771-1858).

Ačkoliv se tito muži nemohli nikdy setkat, Karl König spatřoval v jejich práci určitou návaznost, řetězec společenské „univerzální reformace“, který byl mimo jiné propojen skrze působení českého, čili středoevropského duchovního hnutí Jednoty Bratrské: Komenský byl posledním biskupem Jednoty, Zinzendorf byl ochráncem Moravských bratří, příslušníků Jednoty vypuzené z původní vlasti po bitvě na Bílé hoře, Owen ve svých mladých letech žil v jedné z komunit založených Moravskými bratry (König 1959, s. 14). Všichni tito muži

usilovali o reformaci lidského společenství, byli nositeli ideje nového uspořádání, kde bude uskutečnitelné pravé bratrství a porozumění mezi lidmi. König (1959, s.15) uvádí, že každý z nich měl vlastní přístup, ale navzájem se doplňovali:

Moravský rodák Jan Amos Komenský byl knězem - filosofem a pedagogem. Položil základy pro zcela nové vzdělávání, jehož ideálem byla pansofie a její univerzální „škola škol“, zdroj veškerého vědění, z něhož se „světlo moudrosti“ rozšíří do celé lidské společnosti. Měl vizi budoucího lidstva osvětleného světlem moudrosti a poznání, které by přineslo věčný mír a bytostné porozumění všem lidem i veškerému stvoření. Pouze skrze moudrost (řec. sophia) bude člověk schopen najít cestu ke Kristu a, skrze něj, k Bohu: „*To bylo pro Komenského první a Unum Necessarium*“ (König 1959, s. 16). Se svou velkolepou vizí Komenský neuspěl, ač se ji usilovně snažil vnášet do všech učených společností, kde byl váženým hostem. Jako vzdělavatel je ovšem dodnes naprosto moderní. Komenského přístup k pedagogice dětí s postižením byl pro Königa inspirativní. Na základě svých ideálů byl Komenský přesvědčen, že každé dítě je možné vzdělávat, jen je zapotřebí najít cestu, kudy může do jeho duše proniknout „světlo moudrosti“ (Kopřiva 2012, s. 326 - 356).

Pro Zinzendorfa byla zase příznačná jeho velká víra. Usiloval o co nejměnější napodobení Krista, což mohlo působit až dětinsky. Ovšem právě tato srdečnost se zasloužila o založení společenství Moravských bratří, Herrnhut (česky Ochranov) v dnešním Sasku, jehož obyvatelé stejně jako první křesťané sdíleli vše, byli si rovni bez rozdílu, společně pracovali, modlili se a snažili se být „bratry v Kristu“. Podle Zinzendorfa byl celý Ochranov založen na lásce, vybudován z lásky a skrze lásku byl také zajišťován. Bylo to společenství lidí vybudované na kvalitách lidského srdce (König 1959, s. 17). Jednotliví bratři (a sestry) pak postupně šířili principy společenství Moravských bratří doslova do celého světa, do severní i jižní Ameriky, Laponska, jižní Afriky nebo tehdejší Perské říše. Tento impuls je na mnoha místech stále živý.

Waleský rodák Rober Owen měl zase jiný přístup, plně v osvícenském duchu své doby. Raný zážitek života v křesťanské komunitě jej dovedl k přesvědčení, že člověk je předně utvářen „přírodou“, která člověku dává určité nadání, a společností, která je utváří. Zamítl veškeré náboženství, které však u něj okamžitě bylo vystřídáno „duchem univerzální dobročinnosti“, jenž jej naplnil touhou konat dobro nikoliv pro nějakou stranu, zemi, barvu či církev, ale pro lidskou rasu jako takovou (König 1959, s. 18). Své myšlenky začal nejprve uskutečňovat v továrně na bavlnu založenou jeho tchánem ve skotském New Lanark. Zavedl revoluční

změny, omezil dětskou práci, vybudoval školu a vše se snažil podříditi svému přesvědčení, že dobré prostředí bude nutně formovat i dobré lidi. Vše, práce i zábava, mělo být na společné bázi - společná jídla, společné povinnosti, společný příjem i společný zisk. Měl propracovaný plán, jak by vše mělo fungovat. V duchu své víry v člověka začal budovat malé samosprávné komunity, například New Harmony v Americe. Přestože byl neúnavný, nedařilo se mu komunity dlouhodobě udržet v chodu. Jeho představy se ukázaly být jako přehnané a iluzorní, přesto, navzdory všem jeho omylům a divokým fantaziím, mnohé inspiroval a ukázal do budoucna směr v budování lidských společenství (König, 1959, s. 18).

Karl König prožíval ideje těchto tří velkých mužů jako hvězdy zářící na camphillské dílo, v jejichž světle camphill pokračuje dál. Ovšem nikoliv ve smyslu opakování, nýbrž pokračování a rozvíjení těchto myšlenek, s vědomím nutnosti pokusů a omylů, které s sebou pionýrská práce přirozeně nese. K tomu, aby bylo možné tyto myšlenky plodně rozvíjet, bylo zapotřebí myslet současně, moderně. Nejmodernější možné poznání, jakého může současný člověk dosáhnout, spatřoval Karl König v anthroposofii - úsilí o vědecké poznání duchovního světa, které svým celoživotním dílem propracoval filosof, pedagog a sociální reformátor, Rudolf Steiner. Anthroposofii vysvětluje Rudolf Steiner následovně:

„Anthroposofie je cestou poznání, která usiluje to, co je duchovního v lidské bytosti, dovést k tomu, co je duchovního ve všehomíru. Ozývá se v člověku jako potřeba srdce a citu a její oprávněnost lze ověřit tím, jestliže tuto potřebu dokáže uspokojit. Anthroposofii dokáže uznat jenom ten, který v ní nachází totéž, co našel ve svém nitru. Anthroposofy se tedy mohou stát jen ti lidé, pro něž jsou určité otázky ohledně lidské bytosti a světa stejnou životní nutností, jako je vnímání hladu a žízně.

Anthroposofie zprostředkovává poznatky získané duchovní cestou. Může tak činit jedině proto, že každodenní život a věda založená na smyslovém vnímání a rozumové činnosti vedou k hranici, na které by musel duševní život člověka odumřít, kdyby ji nemohl smět překročit. Tento každodenní život a tato věda nevedou k oné hranici tak, že by se na ní mělo zůstat stát, nýbrž tak, že se na této hranici skrze samotnou lidskou duši otevírá smyslovému nazírání výhled do duchovního světa.

Jsou lidé, kteří věří, že hranicemi smyslového vnímání jsou dány i hranice veškerého vhledu. Pokud by ale zaměřili pozornost na to, jak je možné, že si těchto hranic jsou vědomi, našli by v tomto uvědomění rovněž schopnosti pro překonání těchto hranic. Ryba připlave na hranici vody; musí nazpět, neboť jí chybí fyzické orgány k životu mimo vodu. Člověk přijde

na hranici smyslového vnímání; může poznat, že se mu cestou rozvinuly duševní síly k duševnímu životu v elementu, který již není spoutaný smyslovým poznáním“ (anthroposophie.byu.edu).

Na základě Steinerových myšlenek vzniklo hnutí svobodných waldorfských škol, nekonfesní hnutí za náboženskou obnovu Obec křesťanů, vůbec první ekologické (biodynamické) zemědělství, plasticko-organická architektura, spirituální medicína, anthroposofická léčebná pedagogika a sociální terapie, umělecká terapie, pohybové umění eurytmie zviditelňující řeč a hudbu, hnutí sociální trojčlennosti či goetheanistická metoda pozorování (Lindenberg 1998).

V Rudolfu Steinerovi, který se narodil několik let po Owenově smrti, viděl Karl König toho, kdo převzal pomyslnou pochodeň v prošlapávání cesty nového společenství a vnesl do soudobého lidského poznání živého ducha. Podle Königa (1959, s. 20) Steiner sjednotil a pozvednul svým životem a dílem vše, co předchozí tři, nezávisle na sobě, vybudovali. Jejich práce jako by byla Rudolfem Steinerem znovu oživena. Co bylo pro Komenského pansofii, objevilo se znovu v anthroposofii. Anthroposofické poznání také ukázalo nově cestu ke Kristu, světlu a síle budující společenství. A to, co Owen celý svůj život hledal a nedokázal vyjádřit, vyjádřil Rudolf Steiner ve svém Hlavním sociálním zákoně:

„Blaho celku spolupracujících lidí je tím větší, čím méně si jednotlivec nárokuje výnosy svých výkonů, čili, čím více z těchto výnosů odevzdává svým spolupracovníkům, a čím více jsou jeho potřeby uspokojeny nikoliv z vlastních výkonů, nýbrž z výkonů ostatních“ (Steiner in König 1959, s. 18).

Podle Karla Königa (1959, s. 21) tedy:

*„Camphillské hnutí usiluje, v čemkoliv co dělá, uskutečnit ideály těchto tří velkých mužů v novém světle duchovní vědy. Studium širokého pole anthroposofie ve všech jejích aspektech pomáhá camphillské hnutí budovat **univerzální školu** Komenského pansofie. Uskutečňováním křesťanského života, dodržováním křesťanských svátků jako přirozeného koloběhu ročních dob, rozlišováním křesťanského ducha jako pravého světla každého lidského společenství, tím usiluje camphillské společenství o Zinzendorfovo **univerzální následování Krista**. Každodenním obnovováním reality Sociálního zákona se camphillské hnutí snaží napomoci ustanovit Owenovu **univerzální dobročinnost**.“*

Karl König byl hlubokým myslitelem, který měl přirozenou potřebu dostat se vždy až k podstatě věcí. Do základů camphillu vložil velké ideje, na kterých ovšem celé hnutí stojí

dodnes, což poukazuje, že König zdaleka nebyl naivním idealistou či fantastou, nýbrž člověkem, ve kterém se šťastně setkala hluboká spiritualita s nejvyšší praktičností. Praktické uchopení těchto základních idejí vyústilo v každodenním camphillském životě do třech charakteristických stavebních prvků camphillu, třech pilířů.

1.3 Tři pilíře camphillu

Tři pilíře camphillu jsou:

- setkání kolegia (známé rovněž jako „konference o dítěti“),
- biblické večery,
- vztah jedinec a společenství.

Setkání kolegia je inspirováno Komenským (Braunsteinová 2007, s. 29). Zde se scházejí ti, kteří mají nějakou účast na životě svěřeného dítěte či dospělého člověka s postižením. Patří sem rodiče domu, pečovatelé, terapeuti, učitelé a lékaři, případně další zúčastnění odborníci. V případě dětí není nutná jejich přítomnost, v případě dospělých je jejich účast vhodná, rozhovory jsou velmi otevřené. Tím, že zúčastnění společně proberou veškerá jim známá fakta, veškerá svá pozorování založená na práci s daným dítětem či dospělým, včetně svých vlastních pocitů, usilují co nejpravdivěji zodpovědět otázku, zda je něco v nepořádku, případně co. Taková mezioborová spolupráce je vlastně neustálým hledáním celistvosti skryté za pouhými symptomy a na zúčastněné klade vysoké požadavky sebezpoznání a sebedisciplíny. Je hledáním pravdy. Vyžaduje vysokou míru zodpovědnosti, úcty a rovněž pokory vůči životu druhého, v tomto případě do péče svěřeného člověka, je ale velmi účinným prostředkem, jak probrat všechna možná témata, která s sebou život přináší (Lipsker in Pietzner 1990, s. 59).

Během mého pobytu v camphillu jsem se těchto setkání jako dobrovolník neúčastnila. Přesto, zvláště po delší době, kdy už jsem byla součástí společenství a prožívala jsem veškeré jeho aktuální problémy, stejně jako životní situace jednotlivých spolubydlících, mohla jsem již druhý den po konferenci z postojů spolupracovníků vcelku jasně rozpoznat, komu předchází

den věnovali svou pozornost, a mohla jsem podle toho přizpůsobit i vlastní chování. Mohu dosvědčit, že takový způsob odborné spolupráce měl na všechny zúčastněné blahodárný vliv.

Ke druhému pilíři, biblickým večerům, inspiroval Karla Königa Zinzendorf (Braunsteinová 2007, s. 30). Tyto večery jsou slavnostní příležitostí k tomu, poznat se navzájem zase o trochu víc. Jsou to zvláštní okamžiky v týdenním shonu, kdy se mohou všichni zastavit, ztišit a naslouchat jeden druhému. Všichni obyvatelé domu se scházejí ke slavnostní tabuli vyzdobené květinami a prohráté světlem svíčky, v kontemplativní atmosféře, která je téměř hmatatelná. Po společném jídle se uklidí stůl a čte se vybraný text z Nového zákona. Tyto texty jsou shodné pro všechna camphillská společenství na celém světě a jak velmi dojemně ukazuje britský film *Candle on the Hill* britského producenta BBC Jonathana Stedalla (1990), je to rovněž okamžik, kdy se nesetkávají pouze malá společenství jednotlivých domů, nýbrž v duchu se setkává celosvětové společenství všech, kteří patří ke camphillu. Po čtení se všichni zúčastnění setkávají v rozhovoru nad přečteným textem. Nedílnou součástí večera je ohlédnutí za předcházejícím týdnem (počínaje minulou nedělí), kdy každý může vyjádřit své starosti i radosti, na jejichž sdílení někdy během všedního týdne nezbyvá čas (Hudson in Pietzner 1990, s. 65).

Osobně jsem v camphillu biblické večery také zažila a byla to inspirativní setkání, díky kterým se prohlubovaly naše vztahy se všemi spolubydlícími. Ve čtení Bible jsme se střídali a dokonce jsme pak pro zpestření četli text v holandštině i v češtině. Text na daný týden se totiž čte každý den po večeři. Jde zde rovněž o určitý večerní rituál, který všem signalizuje, že společný den končí a každý má už čas jen pro sebe.

Třetí pilíř souvisí s Owenem a jeho snahami (Braunsteinová 2007, s. 30). Vychází z prosté skutečnosti, že každý člověk se liší od druhého. A stejně tak i jeho potřeby, naděje a nároky jsou odlišné. V sociální oblasti camphillského života dochází k neustálým konfrontacím s jinakostí každého člověka, je stále třeba učit se vzájemnému respektu, důvěře, že vlastní potřeby budou nahlíženy s ohledem na ostatní, je třeba dbát na posilování sociální odpovědnosti a na předcházení hierarchickým ambicím. Kromě již zmíněného Hlavního sociálního zákona zde platí ještě další související výrok Rudolfa Steinera:

„Zdravý sociální život nastává, jestliže se v zrcadle každé lidské duše zrcadlí společenství a ve společenství žije síla každé jednotlivé duše“ (Lipsker in Pietzner 1990, s. 59).

Se vzájemnou ohleduplností jsem se v camphillu setkávala neustále. Do ekonomických

poměrů jsem příliš neviděla, ale dle vyprávění jednoho ze spolupracovníků, který formálně zastával funkci ředitele, jsem věděla, že společenství má společné hospodaření, ze kterého se podle potřeb rozdělují prostředky. Velmi mne dojalo, když se členové společenství složili na naši cestu do Čech, abychom mohli po čtyřech měsících navštívit svou rodinu. Ještě dojemnější však bylo, když jsem si po návratu do camphillu uvědomila, že i sem se již vracím jako domů.

U všech třech pilířů platí, že není vůbec žádnou samozřejmostí udržet je živé, ubránit se všednosti. A rovněž platí, že nejsou uskutečňovány dokonale, jedná se o ideály, k nimž vede dlouhá cesta plná pochybností, klopýtání a neustálého prověřování vlastní pravdivosti. Lidé žijící v camphillu jsou jen obyčejní lidé, s běžnými lidskými slabostmi jako je pohodlnost, sebestřednost a někdy i lhostejnost. Každý musí občas svádět vnitřní boj a opakovaně překonávat sám sebe, zvláště je-li unavený po celotýdenní práci, neustálých sociálních interakcích, kterých je ve společenství požehnaně, nebo má-li zkrátka zrovna osobní starosti. Překoná-li však člověk svůj vnitřní odpor (což zase díky ostatním jde snáz), jsou mu pak odměnou jedinečné zážitky, které mnozí jiní lidé znají pouze z televizních filmů či knižních bestsellerů. Život ve společenství totiž v sobě nese veškerá myslitelná dramata i romance, je to náročný, zato však zaručeně skutečný život. K tomu, aby byl takový život dlouhodobě únosný, zformuloval Karl König pro své spolupracovníky a následovníky ještě tři východiska, tři esence, o které se mají v každodenním praktickém životě opírat.

1.4 Tři esence camphillu

Tři esence camphillu jsou následující:

- chápání člověka jako jednoty ducha, duše a těla,
- vnitřní výchova sebe sama,
- trojčlenné sociální uspořádání.

Chápání člověka jako jednoty ducha, duše a těla vychází v camphillu z anthroposofie. Je to postoj ryze antropocentrický a odmítá teorii, že člověk má společné předky s opicemi či

jakýmkoliv jiným zvířecím druhem. Člověk je v anthroposofii člověk a zvíře je zkrátka zvíře. Zvíře je tvor obdařený citěním i inteligencí, ale, na rozdíl od člověka, nemá individuálního ducha, který umožňuje celoživotní vývoj. Duch je z anthroposofického pohledu věčně jsoucí podstata, která je dokonalá a jedinečná a je propojením jednotlivého člověka s Bohem. Duch chápaný v tomto smyslu nemůže být nikdy postižen (König in Pietzner 1990, s. 30).

Pro anthroposofického lékaře, pedagoga či terapeuta tedy je svěřený pacient, dítě či člověk se zdravotním postižením mnohem více, než to, co se jeví fyzicky. Je více než pouhé tělo, více než emoce, slova či skutky (König in Pietzner 1990, s. 31). Jeho zjevné bytí je pouhou zevní schránou pro nekonečnou a věčnou duchovní bytost. To znamená, že stejně jako je život lidské bytosti na zemi mezi narozením a smrtí skutečný, je skutečné bytí této bytosti i před zrozením i po smrti, respektive po přechodu prahu smrti. Duchovní podstata člověka, jeho „Já“ je součástí věčnosti, ze které opětovně přichází a do ní se opětovně navrácí (König in Pietzner 1990, s. 31).

Lidská individualita, dle anthroposofie, nutně prochází v rámci svého rozvoje více jednotlivými pozemskými životy. Život v pozemském, hmotném těle, pro svůj rozvoj potřebuje, neboť v duchu možnost vývoje není, zde je pouze možnost připravit si určité úkoly pro následující pozemský život. O postižení toho kterého člověka si nelze dělat úsudky, lze jej jen přijmout a umožnit člověku co nejlépe uskutečnit své pozemské bytí. Tak zvané postižení totiž není ani náhoda a už vůbec ne neštěstí. Má pro jedince zcela určitý význam a jeho smyslem je něco v životě proměnit (König in Pietzner 1990, s. 30).

Ponechám nyní stranou polemiku o tom, zda duchovní podstata člověka je, či není skutečná, neboť se jedná o dlouhodobě nevyřešený filosofický spor. Zaměřím se pouze na to, co takový životní postoj, který předpokládá duchovní podstatu člověka, znamená v praxi. Pokud se bere vážně, znamená především velkou výzvu vůči vlastnímu svědomí, odpovědnosti a morálce. Je to ve smyslu známých slov Rudolfa Steinera: „*Člověk nepůsobí ve světě pouze tím, co dělá, ale především tím, kým je*“ (Steiner 2003, s. 31).

Karl König i jeho spolupracovníci taková slova brali vážně, stejně jako další slova ze Steinerova kurzu pro první anthroposofické léčebné pedagogy o tom, že cokoliv učiní v péči a výchově postiženého dítěte, vždy bude „*zásah do jeho osudu, skutečný zásah do jeho karmy*“ (Steiner in Pietzner 1990, s. 31). Čili pedagog musí vždy pracovat s vědomím toho, že jakákoliv jeho činnost bude nutně mít vliv na další život dítěte, což je velmi zavazující.

Pedagog je tudíž svým povoláním neustále nucen zamýšlet se nejen nad dítětem, ale také sám nad sebou. To však klade skutečně vysoké nároky na rozvoj vlastní osobnosti, což Karl König dobře věděl. Aby si pečující udržel schopnost dívat se stále znovu na člověka svěřeného do jeho péče nezatíženě, s vírou v jeho další vývoj, k tomu slouží další esence camphillu. Je to požadavek každodenní vnitřní práce, vnitřního školení sebe sama vedoucího k „*odpovědnosti vůči osudu dítěte, svědomitosti v práci s dítětem*“, což jsou podle Königa dvě nedělitelné ctnosti léčebného pedagoga (in Pietzner 1990, s. 31). Poctivou vnitřní prací se v člověku otevírají duchovní zdroje sil a jeho případná nejistota je uchopena a vedena intuicí. Každé ráno a každý večer se takový pedagog potřebuje „*znovu navrátit k prameni svého bytí, ať již skrze modlitbu a meditaci nebo koncentraci či jiná mentální cvičení. Takovou sebevýchovu je nutné pěstovat. Jinak chřadne učitelova síla a jeho nejvzácnější dar, duchovní odvaha, se vytratí*“ (König in Pietzner, 1990, s. 31).

König (in Pietzner 1990, s. 32) také prosazoval určitý druh půstu, ve smyslu neulpívání až vyhýbání se lákadlům a pochybné zábavě, které poskytuje konzumní společnost, a které neprospívají ani svěřeným dětem, jako například „*televize, rádio, klábosení a klevety a mnoho dalších věcí, které dnes činí život tak nesnadným a neúnosným*“. Uvědomoval si, že je to požadavek obětavosti, ač ve prospěch svěřeného dítěte. Vzdělávání spolupracovníků proto vybudoval tak, aby se jim nedostalo pouze znalostí, nýbrž také duševních nástrojů, jak v sobě roznítil tvořivé síly a učinit z nich trvalý zdroj své síly a obětavosti.

Poslední esence, trojčlenné sociální uspořádání, je založena na předpokladu, že člověk je ze své přirozenosti sociální bytostí, že může být plně člověkem teprve, je-li součástí druhých. Bez druhých nemůže rozvíjet své lidství (König in Pietzner 1990, s. 33). Ke svému plnohodnotnému životu člověk potřebuje společenství, ať již je to to nejmenší, rodina, nebo větší jako kraj či rodná země. Nejširší pojetí společenství je celé lidstvo žijící na Zemi. Pro dítě s postižením (nebo dospělého), které nemá možnost žít s vlastní rodinou, je třeba vytvořit takové prostředí, které bude přirozeně lidské, bude přirozeným společenstvím, kde výslovně platí, že „*placená služba není službou, placená láska není láskou a placená pomoc nemá nic společného s pomocí*“ (König in Pietzner 1990, s. 33). Proto by v camphillském společenství neměly být mzdy, neboť placená práce ztrácí svou sociální hodnotu. Mzdy (nikoliv peníze) tvoří, dle Königa, bariéry mezi tím, kdo dává a tím, kdo dostává. Dávání a přijímání má být výsadou sociálních vztahů, za „*službu*“ se nemůže nikdy platit, jinak přestává být službou. Platby mohou probíhat v jiné podobě, peníze mohou být dány stejně

svobodně, jako je poskytována služba.

První složkou trojčlenného uspořádání tedy je, že v ekonomické sféře musí působit duch skutečného bratrství, bratrství v „*ne-rovnosti a individuálních standardech, neboť není možné po někom chtít, aby žil podle podmínek někoho jiného, životní potřeby lidí se různí*“ (König in Pietzner 1990, s. 33). Životní standard je individuální záležitostí odvíjející se od osobních nároků a potřeb.

Druhá složka, rovina lidské spolupráce a pospolitosti, si vyžaduje rovnoprávnost. Všichni mají právo se vyslovit, právo vědět a právo konat a společenství může fungovat jedině, když se dbá na dodržování těchto práv. Každý má individuální tvůrčí schopnosti, nadání i pracovní možnosti, nelze je navzájem poměřovat. A pracovní rovina, ať již se jedná o jakoukoliv činnost, bude prostoupena dobrou vůlí jedině, když si každý člen společenství bude vědom toho, co dělají druzí, nebo bude oprávněn to vědět, když se bude moci vyjádřit k dělení práce, když si bude moci zvolit takovou činnost, ve které je dobrý, a když stejné právo nebude upírat ani ostatním (König in Pietzner 1990, s. 33).

Třetí složkou trojčlenného uspořádání je oblast soukromí. Zde se nesmí uplatňovat ani rovnost, ani bratrství, zde je právě prostor být anti-sociální a sebestředný. Neboť, dle Königa, v dnešní době není možné být neustále sociální, tím by člověk ztratil vlastní identitu a individuální bytí. Každý člen společenství musí mít zajištěno vlastní soukromí. To znamená pro každého něco jiného, někomu postačí vlastní knihovnička či pracovní stůl, někomu vlastní pokoj či bydlení pro rodinu; zde musí vládnout svoboda. Ovšem svoboda vycházející z vlastního svědomí, které dbá na to, aby vlastní nároky zůstaly v harmonii s potřebami společenství (König in Pietzner 1990, s. 34). V souhrnu to znamená:

„Bratrství žije v rovině hospodářské. Rovnost žije v rovině spolupráce. Svoboda založená na hlasu svědomí žije v rovině soukromí. Jestliže se tyto tři roviny rovíjejí krok za krokem v souladu s životními podmínkami, společenství bude proniknuto řádem a harmonií“ (König in Pietzner 1990, s. 34).

Trojčlenné uspořádání, propojené s hesly Francouzské revoluce, je rovněž inspirováno Rudolfem Steinerem, který svou myšlenku sociální trojčlennosti rozvinul roku 1917 pod dojmem první světové války, ve snaze předejít dalším válkám. Snažil se pro tuto ideu nadchnout veřejně činné lidi, neboť ji viděl jako možnost třetí cesty mezi tehdy se již rozmáhajícím komunismem a kapitalismem (Lindenberg 1998, s. 120). Podařilo se ji

uskutečnit pouze částečně a pouze v rámci malých komunit, jakými byly kromě terapeutických komunit také anthroposofické školy (např. první waldorfská škola ve Stuttgartu), nemocnice a některé firmy. Tato myšlenka je ovšem živá dodnes a je rozvíjena na mnoha místech. Camphilly jsou na této myšlence založeny.

Jedinečný a pro camphill charakteristický způsob hospodaření je zajišťován správními společnostmi, které vznikly k tomuto účelu a na jejich provozu se podílejí dobrovolní členové společenství. Toto fungování rozhodně nelze brát za samozřejmé, přestože pravidla hospodaření dopodrobna sepsal v roce 1954 sám Karl König s dalšími zkušenými spolupracovníky. Právě v posledních měsících (2014) došlo k vyostření vztahů mezi camphillskými komunitami v Anglii a Walesu a správními společnostmi, kdy společnost usilovala o zavedení mezd s argumentem, že to vyžaduje politika státu. Komunity, které se tomuto „podrývání základních pilířů“ začaly bránit, uvádějí, že do vedení společnosti se postupně dostali lidé, kteří nejsou vůbec nijak spojeni ani s myšlenkou camphillu, ani s anthroposofií, v čemž tkví základní problém (www.actionforbottom.org). Tento závažný spor, kde musely intervenovat KHS i světové camphillské společenství, je jen dokladem toho, že udržení rovnováhy camphillských společenství skutečně vyžaduje pevné úsilí a trvalou bdělost, nejen v péči o vzájemné vztahy, ale také o aktuální společensko - politické dění. Neboť každé vychýlení z rovnováhy, kdy extrémem na jedné straně je ustrnutí v zakonzervovaném formalismu, na druhé straně zase zasnění v naivním idealismu, může vést až k „onemocnění“ celého společenství.

Některé z myšlenek obsažených ve „třech esencích“ se již dnes nezdají být v sociální oblasti tak „revoluční“ jako byly v době založení prvního camphillu před 74 lety. Dnes již mnohé země uznávají Mezinárodní úmluvu práv lidí s postižením, je zaveden systém příspěvků na péči, platí standardy kvality, lidé v ústavech mají již své soukromí a mnoho dalšího. Je ovšem nutné si uvědomit, že po dlouhou dobu tyto myšlenky byly skutečně jedinečné. Ve zvrácené době mezi válkami, kdy se četní příslušníci vědecké obce, mezi nimi mnozí lékaři, psychiatři, přírodovědci a právníci, přikláněli k myšlenkám eugeniky, rasové očištění, nutnosti segregace, sterilizace a dokonce eliminace lidí s postižením včetně jejich rodinných příslušníků, a to nikoliv pouze v nacistickém Německu, ale i v USA, Rusku či severovýchodních i dalších zemích (Šimůnek 2013, s. 224-240), proti této temnotě a zatvzrlosti lidských srdcí vyzařují myšlenky camphillu světlem nezištné lásky, soucitu a ryzí lidskosti.

Camphillům, jejich zakladatelům i pokračovatelům tedy patří dík za to, že si i v dnešní době,

kdy lidstvo nejistě přešlapuje nad otázkami genových manipulací, interrupcí, euthanasí a mnoha dalšími, dokáží, nezřídka navzdory většinovému vědeckému i společenskému názoru, udržet spojení se svým lidstvím, že se nenechají zmást různými trendy a „lákadly“ doby a zůstávají věrní pravé službě člověku. Navíc, některé myšlenky Camphilla i jejich praktické aplikace zůstávají revoluční dodnes. Zároveň probouzejí otázku, kdo vlastně byl ten náruživý a spirituálně zapálený člověk, který tyto myšlenky vnesl do života a proměnil v činy, kdo byl Karl König?

2. Založení prvních camphillských společenství

*„Cožkoli jste činili jednomu z bratří těchto mých nejmenších,
mně jste učinili.“ (Mt 25, 40)*

Karl König je zcela oprávněně považován za zakladatele nejen prvního camphillu, ale camphillského hnutí vůbec. Biografie Karla Königa je zároveň biografií camphillského hnutí, jsou spolu nerozlučně spjaty a nelze se jimi zabývat odděleně. Jakmile se začneme hlouběji zabývat dějinami camphillu, zjistíme, že se začínají psát mnoho let před založením první komunity:

„Když se sám sebe zeptám, kde vlastně začínají zprvu nezřetelné camphillské dějiny, tu se vidím, jak čekám na vlak na jednom z mnoha vídeňských nástupišť“ (König in Baum 2013).

Byl dušičkový den 2. listopadu 1927, kdy pětadvacetiletý, čerstvě vystudovaný lékař Karl König, společně s dalšími známými, neklidně očekával příjezd tehdy již známé a zkušené anthroposofické lékařky Ity Wegmanové (Baum 2013, s. 1), která ve švýcarském Arlesheimu založila a úspěšně vedla Klinicko-terapeutický institut, výzkumnou laboratoř pro rozvoj přírodních léčiv a rovněž domov pro děti „vyžadující duševní péči“ Sonnenhof (česky Sluneční statek). Karl König znal práci Ity Wegmanové, vážil si jí a měl o ni nejhlubší zájem. Již po zakončení svého studia v dubnu 1927 byl dopisovatelem časopisu Natura, založeného rovněž Dr. Wegmanovou, a žádal o stáž v jejím Institutu, nicméně, pro velké množství zájemců byla jeho žádost zamítnuta (Selg 2000, s. 250).

Nyní Ita Wegmanová přijela do Vídně na pohřeb Leopoldiny Steinerové, mladší sestry svého blízkého přítele a spolupracovníka Rudolfa Steinera (Baum 2013, s. 1). Během jediného krátkého, osudového setkání a rozhovoru o životě a práci navrhla Dr. Wegmanová Karlu Königovi, aby se stal jejím spolupracovníkem. Karl König přijal a již za několik dnů dorazil do Arlesheimu, pravděpodobně ve stejný den jako jeho budoucí žena, Mathilde (Tilla) Maasberg. Za necelý měsíc prožil událost, která se stala rozhodující pro celý jeho další život (Mentzel 1994, s. 24).

2.1. Karl König do 1936

Karl König se narodil ve Vídni, 25. září 1902, do rodiny židovského obchodníka s obuví Adolfa Königa a jeho ženy Berthy, rozené Fischerové. Rodina z matčiny strany pocházela z Moravy. Rodina z otcovy strany měla silné kořeny v rabínské tradici (Selg 2000, s. 241). Karl König byl velmi vážné a přemýšlivé dítě s velmi silně rozvinutým sociálním cítěním i intelektuální bdělostí. Pomáhal svým rodičům v obchodě a měl jen málo kontaktů s ostatními dětmi. Ve škole byl v mnoha věcech svéhlavý. Byl malého vzrůstu a měl vrozenou vadu dolních končetin („koňská noha“), kvůli níž musel celý život nosit ortopedické boty (Selg 2000, s. 242). Königova matka byla moudrá, energická žena, která měla pro svého silně melancholického syna vždy pochopení, dokonce i tehdy, když pod silným dojmem z utrpení první světové války rozdával na ulici své kapesné i šaty těm, kteří je zjevně potřebovali víc (Mentzel 1994, s. 22). Během školních let se v něm začala vyvíjet náklonnost ke křesťanství, což svému otci přiznal ve svých 17 letech, rok poté se nechal pokřtít v katolické církvi. Jeho hledající duše jej přivedla ke studiu filosofických, přírodovědných a sociálních otázek, ke studiu velkých literárních děl západních i východních autorů, rovněž k zájmu o kulturní a politické dění (Selg 2000, s. 243).

Jeho sociálně-etické založení, stejně jako jeho doslovná láska k přírodě a jejím fenoménům, jej nakonec přivedly k rozhodnutí studovat medicínu. V letech 1920 nastoupil na Vídeňskou univerzitu, kde se ponořil mimo jiné do studia přírodovědeckých spisů tehdy uznávaných odborníků jako Darwin, Haeckel, Driesch, nenacházel v nich však „*uspokojující a už vůbec ne všeobjímající pohledy*“ (König in Selg 2000, s. 244). Osvobození se mu dostalo až skrze přírodovědné spisy Goetheho, díky němuž našel konečně metodiku, jak se lze zabývat budujícími silami v organických procesech a metamorfózou, coby utvářející silou v embryologii a anatomii. To pro něj bylo velkou inspirací během jeho práce asistenta v Embryologickém institutu ve Vídni, kde pracoval v letech 1921-1924, prováděl vlastní pokusy a zveřejnil své první vědecké práce o homeopaticky řaděných substancích (Schmalenbach in Grimm 2002, s. 148).

Skrze Goetheho se pak dostal ke spisům Rudolfa Steinera, který již v devadesátých letech devatenáctého století připravil vydání Goethova přírodovědného díla a následně napsal knihu o Goethově světovém názoru (Lindenberg 1998, s. 58). Karl König u Rudolfa Steinera nacházel stejné otázky, které si sám kladl, rovněž některé odpovědi, které si již sám

zodpověděl. To v něm probudilo hlubší zájem, začal se zabývat anthroposofií a roku 1925 vstoupil do Anthroposofické společnosti (Selg 2007b, s. 16). Se Steinerem se nikdy osobně nesetkal, ač k tomu měl ve Vídni hned tři příležitosti, v rámci přednášek v letech 1922 a 1923, pak ještě na interním setkání lékařů a vědců, kam byl dokonce osobně pozván, mimo jiné Itou Wegmanovou. Sám toho později mnohokrát litoval, ale „*studentská zaslepenost a vlastní flegma*“ mu v tom tehdy zabránily (König in Selg 2000, s. 247).

Obrázek 2: Karl König ve 30. letech

Když v dubnu 1927 dokončil studium, dostal nabídku děkana habilitovat v oboru embryologie, ovšem s dodatkem, že by se neměl otevřeně hlásit k anthroposofii. S tím však König nesouhlasil a nastoupil jako lékař na dětské klinice (Schmalenbach in Grimm 2002, s. 149). V listopadu došlo k jeho osudovému setkání s Itou Wegmanovou a následně jeho nástupu v Klinicko-terapeutickém institutu v Arlesheimu. Zde se seznámil se svou budoucí

ženou Tillou, zdravotní sestrou, která pocházela z tehdy německého Slezska, z lůna herrenhutskeho spolecenví. Do Arlesheimu pñišla sbírat zkušenosti pro léčebně pedagogický domov, který zakládala se svou sestrou a léčebným pedagogem Albrechtem Strohscheinem, spoluzakladatelem prvního anthroposofického léčebně pedagogického domova Lauenstein v Jeně (Mentzel 1994, s. 24).

Karl König v Arlesheimu prováděl pokusy v laboratoři Institutu, psal do časopisu Natura, kromě toho však také ošetřoval jednotlivé pacienty a působil jako lékař na nedalekém „Sonnenhofu“. Zde se také naučil hrát na lyru, ale především pečovat o děti s nejrůznějším postižením (Mentzel 1994, s. 24). Léčebně pedagogickou práci zde vedl Werner Pache, další spoluzakladatel domova v Jeně (Grimm 2013, s. 490). Tak se Karl König seznámil s prvním ze zakladatelů anthroposofické léčebné pedagogiky.

Na začátku adventu měl König v „Sonnenhofu“ zážitek, který určil jeho další život. Byl přítomen na slavnosti světla, „adventní zahrádce“. Uprostřed spirály z chvojí byl kopeček hlíny, na němž hořela velká svíce („candle on the hill“). Kolem seděli spolupracovníci a děti, zpívaly se adventní a vánoční písničky a každé dítě dostalo do ruky jablko s připevněnou svíčkou. S ní muselo samo či s doprovodem projít spirálou až do středu, kde zapálilo svou svíčku od velké svíce. Obrovské úsilí a zároveň radost, s jakým se děti snažily splnit úkol, vyvolalo v duši mladého lékaře mocný obraz:

„(...) Náhle jsem věděl: Ano, to je moje budoucí úloha! V každém z těchto dětí probudit jeho duchovní světlo, které jej dovede k vlastnímu lidskému bytí, to je to, co chci dělat“ (König in Selg 2000, s. 251).

Koncem roku 1927 měl pñetadvacetiletý Karl König svou první velkou a úspěšnou přednášku před tisícovkou posluchačů v sídle Všeobecné anthroposofické společnosti v Dornachu, hovořil na téma vývoje lidského embrya a vývoje lidstva (Selg 2007b, s. 28). Tím začala jeho rozsáhlá přednášková činnost, v rámci které se dostal také do Lauensteinu v Jeně, kde se mimo jiné setkal s dalšími léčebnými pedagogy, Franzem Löfflerem a Siegfriedem Pickertem (Selg 2000, s. 252).

Tilla Maasberg požádala Karla Königa o pomoc při léčbě své sestry, a tak se dostal i do místa prodchnutého historií a tradicí Moravských bratřív, do Gnadenfrei, což na něj hluboce zapůsobilo. Zde mohl poznat také posledního z průkopníků léčebné pedagogiky z Lauensteinu, Albrechta Strohscheina (Selg 2007b, s. 30). Do podzimu 1928 König pomáhal

Itě Wegmanové, mimo jiné se vzděláváním zdravotních sester, zúčastnil se s ní také ještě velkého mezinárodního kongresu v Anglii. Poté však vyslyšel výzvu Tilly a Strohscheina a rozhodl se podílet na budování léčebně pedagogického domova Pilgramshain (Selg 2000, s. 254).

Jeho činnost v Pilgramshainu byla pestrá. Jednak často přednášel na různých místech ve Slezsku, Čechách a Německu, pak také otevřel velmi úspěšnou lékařskou praxi, která z domova učinila „veřejné parkoviště“. Oženil se s Tillou a v průběhu let se jim narodily tři děti, žili společně s rodinou Strohscheinů (Selg 2000, s. 255). Roku 1929 dokonce již pomýšlel na rozšíření léčebně pedagogické činnosti a založení podobného domova v Praze, neboť zde viděl příznivé podmínky pro rozvoj takové iniciativy. To mu však Ita Wegmanová rozmluvila, z důvodu, že ještě není dostatek náležitě vzdělaných spolupracovníků (Selg 2007a, s. 108). Rozvíjel také téma pastorální medicíny ve spolupráci s Emilem Bockem, knězem české Obce křesťanů (Selg 2007b, s. 315), podílel se na budování Školy pro sociální práci. Během sedmi let napsal desítky odborných článků, ošetřil neuvěřitelných 40.000 pacientů a podstatně prohloubil své schopnosti diagnostiky a terapie (Schmalenbach in Grimm 2002, s. 150).

Situace v Pilgramshainu se začala vyostřovat po roce 1933, kdy se v Německu dostali k moci nacisté. Výpady proti „židu a anthroposofovi“ Königovi nabíraly na intenzitě, bylo zpochybňováno jeho právo provozovat praxi, neboť vystudoval v jiné zemi, jeho přednášky byly agresivně narušovány národními socialisty (Selg 2000, s. 257). Počátkem třicátých let docházelo rovněž k neshodám a nedorozuměním uvnitř Všeobecné anthroposofické společnosti. Zbytečné osobní výpady vyhrotily vztahy natolik, že v dubnu 1935 došlo k vyloučení vzdorovitých členů, včetně Karla Königa, Ity Wegmanové a několika dalších významných anthroposofů (Selg 2000, s. 257). V nadcházejícím válečném období již nebyl na nápravu nedorozumění ani čas, ani síly.

Karl König se tedy v druhé polovině roku 1935 rozhodl pro návrat do Vídně. Na jaře 1936 ještě pobýval v Praze, kde přednášel přibližně pro třicet lékařů a vychovatelů, měl zde rovněž mnohé pacienty (Mentzel 1994, s. 27). Na jaře roku 1937 přijal svátost křtu ve Vídni od českého kněze Obce křesťanů, Josefa Krále (Selg 2007b, s. 63). V létě pobýval König na desetidenní dovolené v klášteře Vyšší Brod u tehdejšího opata, který byl rovněž jeho pacientem. König se zde zabýval dílem místního rodáka Adalberta Stiftera a během tohoto pobytu v jižních Čechách, v kraji Rožmberků, se v něm „posílil impuls, který měl při založení

a budování camphillu významný podíl. Úcta k člověku, ke skutečným zákonům v přírodě a zbožnost k maličkostem: ty se později staly základními pravidly naší existence“ (König in Mentzel 1994, s. 27).

2.2 Mládežnická skupina 1936-1940

Po návratu do Vídně začínal Karl König od nuly. Se třemi dětmi a čtvrtým „na cestě“ musela žít rodina v prvních měsících velmi skromně. Poměrně rychle se však opět vytvořil okruh pacientů, který se stále zvětšoval (Mentzel 1994, s.28). König začal přednášet pro své pacienty a začal pravidelně pracovat s mládežnickou skupinou, která měla zájem o prohloubení anthroposofické práce. Byli to právě ti mladí lidé, kteří s Karlem Königem a jeho ženou později založili camphill. Jejich společná práce spočívala v úvahách nad čteným textem, ale také v dalších činnostech. Společně například nacvičili vánoční hry z Oberufer - dnešního bratislavského Prievozu (Selg 2000, s. 259). V březnu 1938, po anšlusu Rakouska, se skupina sešla naposledy. V těchto dnech přibývalo Karlu Königovi sebevražedných případů mezi židovskými pacienty, lidé byli přepadáni ve svých bytech, veřejně ponižováni, Rakousko začalo ukazovat svou odvrácenou tvář (König in Selg 2000, s. 264). Převážně židovští členové skupiny věděli, že již nemohou nadále setrvat v místech, kde se rozmáhají nacisté. Sepsali projekt na vybudování domova pro děti s postižením a ním oslovili úřady ostrovních zemí Kypru a Irska. Z Kypru ani nepřišla odpověď, Irsko zamítlo. Padlo rozhodnutí najít bezpečné místo, kde budou moci dále pokračovat ve společné práci. Do té doby byl odkázán každý sám na sebe. Do skupiny, která se rozešla do různých koutů Evropy, kromě jiného i do Československa, patřili tito lidé (Bock in Pietzner 1990, s. 39):

Alix Roth pocházela z Vídně a živila se fotografováním. V camphillu měla později na starost činnost zdravotních sester, doprovázela Karla Königa na cestách a podporovala vznik camphillského hnutí ve střední Evropě.

Peter Roth, její bratr, začal v osmnácti letech studovat medicínu. Nakonec se stal knězem Obce křesťanů a byl průkopníkem camphillských venkovských společenství v Botton, kde pak doživotně působil.

Thomas Weihs studoval medicínu, kterou dokončil v Basileji. Do Británie připlul poslední možnou lodí. V camphillu si záhy vzal na starost zemědělství, kde pracoval sedm let s hochy s výchovnými problémy. Poté převzal léčebnou praxi po Königovi a později se stal vedoucím camphillských škol.

Obrázek 3: Pionýři camphillu. Zleva nahoře: Anke Weihs, Peter Roth, Marie Korach, Alix Roth, ?, ?, Trude Amann, ?, Tilla König, Robin Linney, Thomas Weihs, Alex Baum. Zleva dole: Christoph König, ?, Renate König, Andreas König, Peter Bergel, Veronica König.

Anke Nederhoed, později Weihs, pocházela z Austrálie, živila se jako tanečnice a modelka. V camphillu působila jako matka domu, pracovala s dětmi umělecky, vydávala časopis Cresset.

Carlo Pietzner pocházel z Vídně a studoval umění. Do camphillu přišel později, zakládal camphill v Glenraig v severním Irsku a roku 1960 Beaver Run v USA.

Marie Blitz-Korach se přátelila s Rothovými, studovala ve Vídni medicínu, v camphillu dělala vše, co bylo zapotřebí.

Alex Baum byl jedním z prvních ve skupině, vystudoval chemii, v camphillu byla jeho oblastí výuka a rozšíření eurhythmie.

Trude Amann byla původně pacientkou Karla Königa, pocházela z Vídně a studovala léčebnou pedagogiku v Arlesheimu.

Barbara Lipsker ve Vídni pomáhala u Königů v domácnosti, ve Skotsku se ke skupině přidala krátce po začátku. Roky pak vedla Glencraig.

Karl König zůstal ve Vídni příliš dlouho, a tak se již za dramatických okolností a díky pomoci jedné své italské pacientky dostal teprve v srpnu 1938 přes italskou hranici do Švýcarska (Mentzel 1994, s. 28). Jeho rodina odcestovala z Vídně do Gnadenfrei k rodičům Tilly, kde vyčkávala na další zprávy. Karl König brzy dostal prostřednictvím Ity Wegmanové možnost vycestovat do Velké Británie k jejím skotským přátelům Houghtonovým. König zkoušel ještě možnosti ve Francii, ale zde nenašly jeho myšlenky úrodnou, ani vhodnou půdu (Mentzel 1994, s. 28). Na podzim 1938 obdržel víza pro svou rodinu, aniž by věděl, kdo mu je vyřídil. Pravděpodobně se o ně zasloužil jeho blízký přítel Eugen Kolisko, který od roku 1920 působil jako lékař a učitel ve waldorfské škole ve Stuttgartu, ale pod rostoucím nacistickým tlakem emigroval do Anglie. Kolisko také na Königa čekal na nádraží v Londýně, společně s dalšími přáteli, kteří zde Königovi pomohli v prvních dnech a týdnech (Selg 2000, s. 268).

V rozhovoru s manželi Houghtonovými, kteří již dříve, z podnětu Ity Wegmanové, přemýšleli o podpoře léčebně pedagogické činnosti, vyšlo najevo, že mohou dát skupině k dispozici starou faru Kirkton House na svých pozemcích. Dům byl starý a bez elektřiny, ale s tekoucí vodou (König 2008, s. 53). Karl König tuto velkorysou nabídku přijal, napsal dopisy všem přátelům a koncem roku přicestovala jeho rodina a postupně všichni další členové skupiny. O jejich záměru se postupně dozvíдалo stále více lidí, rovněž díky opětovné horečnaté činnosti Karla Königa. V květnu 1939 přijala skupina mezi sebe dva chlapce s postižením a oficiálně zahájila činnost (Selg 2000, s. 269).

Mladí lidé, kteří byli většinou přivyklí na velkoměstský život, se museli začít velmi rychle učit. Vaření, úklid, používání nástrojů a náradí, v tom jim velmi pomohla Tilla Königová, která byla z rodného domu zvyklá na nejrůznější činnosti. Rovněž bylo nutné začít se zemědělstvím, důležitým zdrojem obživy. Po večerech se scházeli a doplňovali si vzdělání,

Karl König je vyučoval nejen medicínským základům, společně četli léčebně-pedagogický kurz Rudolfa Steinera a filosofickou anthroposofickou literaturu. Začali opět s divadlem a s vánočními bratislavskými hrami z Prievozu (Mentzel 1994, s. 29).

Skupina měla v počátcích podporu Haughtonových, kteří chtěli na budování domova spolupracovat, ovšem jejich představy se míjely s představami Karla Königa (Selg 2007b, s. 79). Koncem roku 1939, s narůstajícím počtem dětí, se začala ukazovat potřeba většího domu a zároveň se začala rýsovat i jedna možnost. Rodina knižního nakladatele Willa Macmillana měla syna Alistaira, kterého Karl König rovněž přijal do společného domova. Měli zároveň pozemky, kde stál dům Camphill House (Bock in Pietzner 1990, s. 39). Ten se nacházel nedaleko města Aberdeen a jeho název pocházející středověku označoval místo, kde měli své nejsevernější a pravděpodobně i poslední stanoviště templářští rytíři (Selg 2000, s. 274). Dům byl větší než Kirkton House, měl centrální vytápění a zavedenou elektřinu, pro potřeby domova pro desítky lidí byl bezesporu vhodnější (König in Selg 2007b, s. 82).

König s Macmillany na jaře 1940 vyjednal koupi domu a na 30. května se chystalo stěhování (Mentzel 1994, s. 30). Ovšem válka v Evropě již běžela naplno, v květnu začalo obsazování Holandska, Belgie a Francie. Došlo tedy k tomu, že o Letnicích, právě když zasedali ke slavnostnímu obědu, dostali členové společenství zprávu, že všichni muži budou během půl hodiny odvezeni do internačních táborů jakožto „nepřátelští cizinci“ (Selg 2000, s. 273). Ženatí muži jako König, Weihs, Roth byli internováni na ostrově Man, svobodní byli odvezeni do Kanady. Zažili tak válku o Británii zcela bezprostředně, jedna ze dvou lodí, které vezly zajatce a cizince do Kanady, byla dokonce potopena německou ponorkou. Jako první z mužů se do společenství vrátil Karl König 4. října 1940 a jeho prvním úkolem byla práce na zahradě a příprava dříví na zimu (König 2008, s. 66). Ostatní muži se postupně také vraceli. Museli si chvíli zvykat na nové podmínky. Ženy totiž mezitím přestěhovaly sebe i všech dvanáct dětí a prvního června 1940 oficiálně zahájily činnost camphillu (Mentzel 1994, s. 31).

2.3 Rozvoj camphillského hnutí za Karla Königa

O camphillském hnutí lze říci, že od počátků bylo do značné míry taktéž hnutím rodičů.

Rodiče hledali možnosti, jak svým dětem zajistit budoucí důstojný život a Königova myšlenka mnohé z nich oslovila. Podobně jako od Macmillanů, kteří nejprve roku 1940 poskytli Camphill House s přílehlými pozemky, dali půjčku na zakoupení Newton Dee se 170 akry pozemků v roce 1945 a roku 1954 půjčili na zakoupení Botton Village (Bock in Pietzner 1990, s. 48), přicházely podněty od dalších rodičů, za mnohé například v anglickém Sheiling, Ringwood či Thornbury, v irském Glencraig, v jihoafrické republice či v německém Brachenreuthe (Bock in Pietzner 1990, s. 48).

Obrázky 4, 5: *Muzikoterapie a léčebná eurytmie s dětmi v camphillu, počátek 50. let.*

Již v říjnu 1940 vešel prostřednictvím médií ve známost záměr Karla Königa, kromě dvaceti čtyř dětí poskytnout domov také dospělým lidem s postižením, což probudilo velký zájem o tento nevídaný způsob péče, první léčebně pedagogický domov ve Velké Británii. Karl König nezapomněl podotknout, že se jedná o křesťanskou komunitu (König in Pietzner 1990, s. 39). V roce 1941 se konala první, dobře navštívená léčebně pedagogická konference za účasti učitelů, lékařů, sociálních pracovníků a rodičů (Selg 2000, s. 274). Camphill postupně rostl, přibývalo dětí s vážným postižením i dětí, které zemřely. Karl König začal plánovat i vybudování malé kliniky (Selg 2000, s. 274).

Roku 1942 byl pronajat Heatcot House a 1944 Murtle House. Když úřady poslaly

do camphillu skupinu soudem přidělených delikventních mladíků, byli i tito přijati s otevřenou náručí, společenství jim však za stávajících podmínek nedokázalo poskytnout vše, co by potřebovali. Proto pro ně byl pořízen další dům, Newton Dee s řemeslnými dílnami a zemědělskými pozemky. Lékař Thomas Weihs se s typicky camphillským záparem pustil do práce s touto mládeží, mimo jiné v zemědělské škole, v níž praktikoval biodynamické zemědělství (Bock in Pietzner 1990, s. 45).

Roku 1947 byla v Murtle pro děti spolupracovníků založena Škola Sv. Jana, do níž posléze začaly docházet všechny camphillské děti. Vyučovalo se zde podle vzdělávacích osnov waldorfské školy. Kromě toho se naplno rozběhly terapeutické činnosti jako malování, hudba či léčebná eurytmie (Bock in Pietzner 1990, s. 45). Kulturně sociální život vzkvétal, hrály se různé hry k příležitostem ročních svátků, jejichž autorem byl také Karl König, biblické večery probíhaly již od léta 1941, setkání kolegia se zaběhla chvíli po konci války. Roku 1948 bylo v péči prvního camphillu 180 dětí (König in Mentzel 1994, s. 31), k tomu přibyl značný počet pracovníků. V roce 1949 bylo otevřeno Camphillské vzdělávací středisko pro zájemce o léčebnou pedagogiku a roku 1950 pátý dům pro dospívající dívky Cairnlee (Bock in Pietzner 1990, s. 48). Vzniklo také vzdělávání zdravotních sester (Heusser 2014).

Bouřlivý vývoj camphillského impulsu na britských ostrovech silně kontrastoval s děním na kontinentě, kde byla nacistickými úřady již před začátkem války hromadně rušena prakticky veškerá zařízení pečující o lidi s postižením (Grimm 2013, s. 252). Některá válku přežila nenápadně v ústraní, někdy díky přimhouřenému oku vysoce postavených známých či příbuzných některého z opatrovaných dětí. Sterilizační a rasové zákony nemilosrdně ničily životy všech zúčastněných, ať již se jednalo o děti či dospělé, jejichž životy byly vyhodnoceny jako „méněcenné“, nebo o ty, kteří se je snažili chránit. Příslušníci anthroposofických iniciativ byli přednostně pronásledováni i odstraňováni, neboť nacistický režim, ostatně jako později i ten komunistický, vcelku správně chápal anthroposofii jako hrozbu pro svou ideologii (Grimm 2013, s. 257).

Veškeré toto dění se Karla Königa a jeho spolupracovníků hluboce dotýkalo. Mnozí jejich rodinní příslušníci byli zavražděni v koncentračních táborech, někteří anthroposofičtí spolupracovníci byli odklizeni na frontu, o většině nebyly sebemenší zprávy. Rozvíjející se síť léčebně pedagogických domovů byla v troskách a zakladatelka hnutí, Ita Wegmanová, zemřela následkem vyčerpávajících duševních bojů v době nejkrutějších válečných střetů, v březnu roku 1943 (Grimm 2013, s. 276). Navzdory této temné době se jim ve svém novém

skotském domově podařilo udržet světlo „svíce na kopci“, vybudovat „ostrov kultury“ a ochránit tak „semínko pravého poslání Evropy, kousek její humanity, vnitřní svobody, mírumilovnosti“ (König in Selg 2000, s. 267). V poválečných letech se začal camphillský impuls šířit a nastalo nové období budování.

Roku 1954 byla na venkovském sídle Macmillanů založena Botton Village, komunita s mladými lidmi, kteří mezitím v camphillu dospěli (Bock in Pietzner 1994, s. 50). Mezi nimi i Alistair Macmillan, jehož medailonek je součástí dokumentárního filmu Jonathana Stedalla „Candle on the hill“ (1989). Ve vzdělávání byl neustálý vývoj, v šedesátých letech byly děti ve třídách i v domech rozděleny přirozeně podle věku, nikoliv jako dosud podle postižení, což se ukázalo jako velmi pozitivní jak v rovině psychického vývoje, tak v rovině sociální (Stedall 1990). Dále byla založena správní společnost pro ekonomické záležitosti, čtvrtletník pro camphillské aktivity The Cresset („Pochodeň“), který vycházel po dobu osmnácti let, byl vybudován slavnostní sál Camphill Hall (Bock in Pietzner 1990, s. 54). Poté, kdy roku 1964 Karl König odstoupil ze svého místa předsedy camphillského hnutí, rozdělil správu do šesti regionů s vlastními předsedy. Hnutí se decentralizovalo a dále rozrůstalo ve střední Evropě, Skandinávii a Spojených státech. Roku 1979 se spojilo s Anthroposofickou společností prostřednictvím nově založené Konference pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii (in Pietzner 1990, s. 54).

Karl König začal po válce opět navazovat zprerhané vazby se všemi dřívějšími spolupracovníky i pacienty, rovněž se Všeobecnou anthroposofickou společností. Stal se opět jejím členem a velmi intenzivně pracoval na tom, aby se s ní camphillské hnutí spojilo (Mentzel 1994, s. 33). Vzrostla jeho publikační, přednášková a vzdělávací činnost, podporoval zakládání nových společenství v Anglii, Irsku, Německu, Jihoafrické republice. Neustále se zajímal o nové možnosti terapie. Když například vešla ve známost Bobath metoda, neváhal navštívit paní Bobathovou a posléze k ní vyslat na zaučení několik lidí z camphillu (König 2008, s. 77). Roku 1954 jej postihlo závažné srdeční onemocnění, kdy se ocitl na hranici smrti. Po této nemoci jeho okolí vnímalo, že zjemněl, stal se láskyplnějším a bratrštějším (Selg 2000, s. 286). Roku 1957 předal Thomasi Weihsovi řízení Camphillských škol Rudolfa Steinera a zůstal zde pouze jako poradce (Bock in Pietzner 1990, s. 53). Počátkem šedesátých let podnikl dvě přednáškové cesty do Spojených států, aby zde podpořil iniciativy pro vznik camphillů. Vznik takových míst právě v Americe považoval za velmi důležitý (Selg 2000, s. 289).

König se roku 1964 přestěhoval blíže k oblasti, v níž chtěl nadále působit, do společenství Brachenreuthe u Bodenského jezera. Jeho žena Tilla zůstala ve Skotsku, kde se již od roku 1950 podílela na zakládání nových míst. Ačkoliv je práce od sebe oddálila, byli v neustálém kontaktu a jejich manželství zůstalo neporušené (Freeden in Bock s. 61). Kromě tohoto společenství byl založen také Föhrenbühl a první vesnička pro dospělé Lehenhof. začalo Camphillské vzdělávání spolupracovníků (in Pietzner 1990, s. 54). König podporoval mimo jiné posílení spolupráce s rodiči, když roku 1965 pomohl vzniku Kruhu přátel camphillu. Kromě budování společenství ve střední Evropě se zde podílel na dalších aktivitách, přednášel pro vysokoškolské studenty a odbornou veřejnost o léčebně pedagogických tématech, ale také o aktuálních palčivých tématech jako byla conterganová aféra či otázka euthanasie (Selg 2000, s. 289). Počet jeho pacientů zde opět narůstal.

V souvislosti se střední Evropou se König zabýval i tématem Kaspara Hausera. Kaspar Hauser byl zdánlivě „duševně zaostalý“, asi šestnáctiletý mladík, který se roku 1828 znenadání objevil v Norimberku. Okamžitě se stal „senzací“ ve všech společenských vrstvách, coby určitý typ „vlčího dítě“. Navzdory vědeckým názorům se pod laskavou péčí svého učitele začal velmi rychle rozvíjet a dohánět promarněných dvanáct let, kdy byl podle všeho vězněn v malé podzemní kobce. Poté, co se rozšířily dohady, že by tento hoch mohl být uneseným následníkem panovnického rodu, byl roku 1833 profesionálně zavražděn za nevyjasněných okolností (Grimm 2013, s. 242). Königa nezajímaly ani tak spekulace okolo Kaspara Hausera, jako spíše zdokumentovaný fakt, že tento mladý člověk musel prokazatelně mnoho protrpět, ale přesto zůstal laskavý a soucitný. König jej prožíval jako ochránce všech jakkoliv postižených dětí (Selg 2000, s. 277) a jako takového jej často zmiňoval (Selg 2007b, s. 332).

Prostředí na kontinentu Karla Königa přivedlo i k úvahám nad vlastní biografií, nad svým niterným vztahem k Čechám, nad velkými úkoly, na něž chtěl ve středu Evropy navázat. Šest dní před tím, než 27. března 1966 zemřel na následky další srdeční ataky, napsal v jednom z dopisů:

„Čeká mne tedy mnoho dalších cest, především cesta do východního Německa, kde mne nyní oficiálně pozvali na univerzitu v Lipsku, abych přednášel o camphillu. Odsud pojedou do Drážďan, Prahy, Budapešti a Východě, aby opravdu začalo šíření směrem na východ“ (König in Selg 2000, s. 293).

Karlu Königovi bylo šedesát čtyři let, když jeho srdce, orgán „osudu a svědomí“ bylo tak

unavené, že již nadobro odmítlo spolupracovat s organismem přetíženým neustávajícím pracovním nasazením (in Selg 2000, s. 293). Je nesnadné si představit, co vše by ještě dokázal vykonat, kolik lidí nadchnout, možná právě i v Československu, kdyby měl jen pouhých pár let navíc. Ve svém životě stihnul vykonat mnohé, pomohl desetitisícům pacientů, napsal množství odborných článků a knih, vzdělal velký počet mladých lékařů a lékařek, zdravotních sester a pečovatelů a léčebných pedagogů. Světu daroval sociální hnutí plné lásky, úcty a lidskosti. A na ničem z toho, co vybuďoval, neulpěl. Žil pro ideu světa, ve kterém taková společenství jako camphilly už nebudou zapotřebí, neboť síla lidskosti jednou promění celé lidstvo. Přestože měřil pouhých 154 centimetrů, jeho duch byl obřích rozměrů.

2.4 Karl König v Československu

Karl König, stejně jako mnozí další, označovali za střední Evropu celý region, jehož prostor byl přibližně vytyčen okruhem Německa, Švýcarska, Rakouska, Maďarska a Polska, tedy v podstatě zemí obklopujících tehdejší Československo. Tento okruh dnes koneckonců zahrnuje Středoevropský camphill, jehož součástí už je i Česká republika prostřednictvím camphillu v Českých Kopistech. Pro Karla Königa byl však nejdůležitější střed tohoto středu, totiž prostor mezi Čechami, Slezskem a východem Rakouska, s Prahou coby srdcem střední Evropy, „duchovním prahem“ mezi Východem a Západem, se kterým se cítil být osudově spojen (Selg 2000, s. 291) .

Vnitřní přání Karla Königa, vnést léčebně pedagogickou činnost do srdce Evropy, se mu během jeho života nepodařilo uskutečnit. Když v roce 1929 zvažoval vybudování léčebně pedagogického domova v Praze, bylo mu dvacet sedm let. V adventním čase navštívil Prahu i s kolegou Albrechtem Strohscheinem a měli v tom směru jistá jednání, mimo jiné s knězem Obce Křesťanů Králem (Selg 2007b, s. 126). König dal tehdy na radu své mentorky, lékařky Ity Wegmanové, která se snažila předcházet hrozbě zpovrchnění léčebně pedagogické práce, k níž mohlo následkem mladistvého budovatelského nadšení v kombinaci s nedostatečným vzděláním snadno dojít. Doporučovala s rozšiřováním navenek vyčkat, až bude více vzdělaných spolupracovníků, vyjádřila však svůj souhlas v tom, že „v Praze jistě jednou vznikne velmi dobrá půda pro léčebně pedagogickou práci“ (in Selg 2007, s. 126). König se

tedy soustředil nadále na rozvoj v místě, kde žil. Přesto při svých četných přednáškových cestách Prahu navštívil a i zde měl okruh svých pacientů. Také zde započal nadějnou anthroposofickou práci s lékaři.

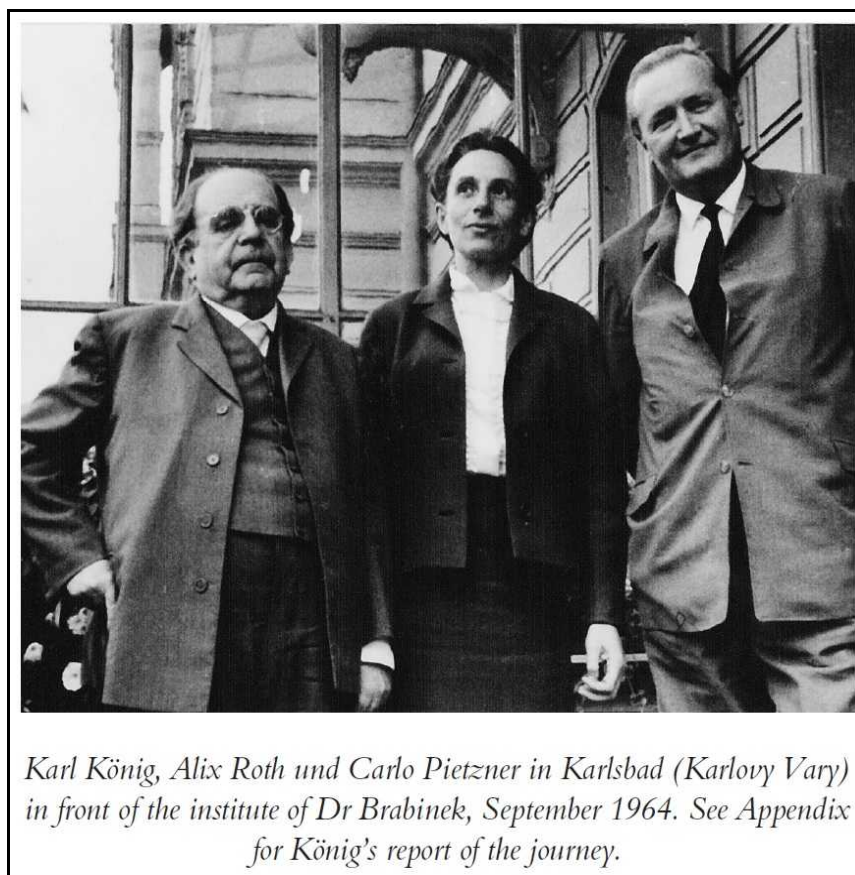
O tom svědčí dopis (in Selg 2007b, s. 313) zasláný roku 1934 lékařce Madeleine van Deventerové do Arlesheimu, v němž žádá o zaslání studijních materiálů konkrétním zainteresovaným lékařům. V Klinicko-terapeutickém institutu mu vyšli vstříc a zaslali jednak veškeré výtisky časopisu *Natura* lékaři Ctiboru Bezděkovi, který je v České republice známý jako zakladatel „etikoterapie“, neboli „léčení mravností“. Dále byl zaslán text přednášek Rudolfa Steinera pro mladé lékaře, tzv. První lékařský kurz z března 1920, zubnímu lékaři Dr. Součkovi, lékařce Zdeňce Tillové a lékaři Kamilu Jedličkovi, synovci Rudolfa Jedličky, zakladatele Jedličkova ústavu v Praze. O lékaři Kamilu Jedličkovi sdělil jeho syn, známý pneumolog a jeden ze zakladatelů porevoluční České lékařské komory MUDr. Jiří Jedlička, že jeho otec po celý život ve své chirurgické praxi vycházel z anthroposofického pohledu a před válkou navštívil a korespondoval s vedoucím výzkumu léčby rakoviny Dr. Kaelinem z Lukas Klinik v Arlesheimu.

V roce 1936, v rámci stěhování ze Slezska zpět do Vídně, strávil Karl König ještě několik týdnů v Praze, kde přednášel pro přibližně třicet lékařů a učitelů především na téma související se zemědělstvím, o významu výživy pro zdraví člověka (in Selg 2007, s. 160).

Mezi českými členy Anthroposofické společnosti byli také lékaři, chemici či farmaceuti, kteří se bezpochyby s Karlem Königem znali. Za mnohé zmiňují Bouzek, Kratůuk a Kratůuková (www.medsektion-goetheanum.org) především Dr. Petra Dostala, Dr. Charouska, Ing. Václava Záveského, Dr. Jaroslava Heinitze, Antonína Geryšera a Geryšer uvádí rovněž Ing. Evžena Krause. Další z lékařů, tehdy ještě student medicíny Miloš Brabínek, byl jediným mluvčím, který se roku 1935, před více než tisíci účastníky valné hromady, otevřeně vyjádřil proti vyloučení některých členů ze Všeobecné anthroposofické společnosti, jmenovitě Karla Königa (in Selg 2007, s. 320). Boněk (www.anthroposof.cz) dále uvádí, že Miloše Brabínka k medicíně přivedlo ve třinácti letech setkání s osobností Rudolfa Jedličky, který jej operoval, a k anthroposofii setkání s osobností Rudolfa Steinera, který pro něj společně s Itou Wegmanovou navrhl úspěšnou terapii, když se chlapcův zdravotní stav i přes úspěšnou operaci zhoršoval. Otec Miloše Brabínka byl mezi válkami spoluzakladatelem společnosti Veleda, která v Praze vyráběla anthroposofické léky, její činnost však byla, jak uvádí Wald (www.sanquis.cz), po nacistech zastavena i komunisty, z důvodu, že „*idealistická východiska*

Veledy se neslučují s principy dialektického materialismu a vedoucí úlohou dělnické třídy“.
Výroba anthroposofických léků se tedy přesunula do „podzemí“.

Po druhé světové válce Miloš Brabínek po nějakou dobu v camphillu žil a pracoval, ovšem rozhodl se vrátit do Čech, přestože jej od toho Karl König zrazoval. Jako lékař byl nakonec umístěn do dětské léčebny v Karlových Varech, kde však soukromě a nezištně léčil i dospělé. Díky záchraně jedné prominentní pacientky mu bylo umožněno jezdit na zahraniční konference, a tak se na dlouhou dobu stal téměř jediným spojením českých anthroposofů, jejichž oficiální činnost byla komunisty zakázána, se sídlem Společnosti v Goetheanu. Skrze Brabínka a jeho možnost dovážet některé suroviny byla vůbec možná i soustavná výroba a distribuce anthroposofických léčiv.

Obrázek 6: *Karl König s Alix Roth a Carlem Pietznerem v Karlových Varech před dětskou léčebnou založenou prof. Josefem Švejcarem, září 1964.*

Během své přednáškové cesty po střední Evropě v září 1964 si Karl König splnil svůj sen, podívat se opět do milovaných Čech. Cestoval v doprovodu Alix Rothové a Carlo Pietznera. Navštívil Miloše Brabínka v Karlových Varech, také hrad Karlštejn, o který se zajímal již desítky let. Několik dní pobýval také v Praze, kde se setkal se svými bývalými pacienty i známými. Rovněž měl, dle osobního svědectví manželů Weichertových (2014), bytovou přednášku v němčině pro více než dvacet lidí, kterým vyprávěl o camphillu a jeho způsobu fungování.

Veškeré počínání Karla Königa v posledních měsících jeho života svědčí o tom, že jeho záměrem bylo rozšíření myšlenky camphillu do středu Evropy a skrze něj dále na východ a jihovýchod. Již Ita Wegmanová vyjádřila, po své návštěvě jižních slovanských zemí, jak plodné by bylo zahájení léčebně pedagogické práce, která je především záležitostí bdělého srdce, právě v těchto zemích (in Selg 2000, s. 70). Jako most viděla, stejně jako König, vybudování sítě spolupracujících společenství ve střední Evropě. Tyto rodící se snahy v Československu byly, stejně jako mnoho dalších občanských iniciativ, nejprve přerušeny nacisty roku 1938 a poté opět komunisty roku 1968. K oficiálnímu zahájení léčebně pedagogické činnosti v Československu došlo až v roce 1992 založením Spolku pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii (www.lecebnapedagogika.org), devadesát let po narození Karla Königa.

3. Počátky camphillského hnutí

„Jedni druhých břemena neste, a tak plňte zákon Kristův.“ (Ga 6, 2)

Jak již bylo zmíněno na začátku předchozí kapitoly, počátky camphillu kladl sám Karl König již do roku 1927, kdy se poprvé setkal s Itou Wegmanovou. Mnohé z toho, co poté zažil až do roku 1936, hrálo velkou roli v jeho následném rozhodnutí vybudovat léčebně pedagogický domov s mládežnickou skupinou. Bez setkání s Itou Wegmanovou, domovy Sonnenhof, Lauenstein a Pilgramshain by se jeho život velmi pravděpodobně ubíral zcela jiným směrem. Byl by z něj snad velmi úspěšný a zámožný lékař či výzkumník, možná někde v Americe, pokud by se mu tedy podařilo uniknout před nacisty. Díky Itě Wegmanové se ovšem setkal s anthroposofickým léčebně pedagogickým hnutím, jež předcházelo camphillu, a v jehož prostředí se utvářela Königova osobnost i odbornost. Hnutí, které stálo především na osobnosti Ity Wegmanové a na její předchozí spolupráci s Rudolfem Steinerem.

V této kapitole jde o vyobrazení tohoto anthroposofického léčebně pedagogického prostředí a přiblížení jeho klíčových osobností.

3.1 Ita Wegmanová do 1925

Maria Hendrika (= Ita) Wegmanová se narodila 22. února 1876 v Karawangu (západní Jáva, tehdy Nizozemská východní Indie) jako druhé ze šesti dětí. Rodiče pocházeli z Nizozemí, otec Hendrik, schopný ekonom, zde byl zaměstnán jako správce továrny na zpracování cukru společnosti „Parakanteroes“ („Přímá cesta“), matka Henriette vedla domácnost. Ita měla staršího bratra Victora z otcovy strany, následovala Charlien, se kterou strávila celé dětství a dospívání, Hendrika, která zemřela v kojeneckém věku, Henry zemřel v devíti letech. Předposlední bratr Manta měl mentální postižení (in Selg 2000, s. 20).

Živelný temperament Ity Wegmanové se projevoval již v raném dětství. Když jí cesta kočárem do školy připadala příliš zdlouhavá, brala kočímu z rukou otěže, aby kočár jel

rychleji a do školy pak vkráčela celá rozzářená (Selg 2000, s. 20). S mladší sestrou Charlien po základním vzdělání absolvovala i domácí výuku, poté na tři roky odcestovaly do nizozemského Anheimu k dalšímu studiu. V osmnácti letech potkala při zpáteční cestě na Javu svou první lásku, mladého důstojníka, který však záhy zemřel na tuberkulózní zápal plic. Po tomto zážitku se její životní styl změnil (Selg 2000, s. 21). Pohroužila se do svého duševního života, běžná společenská zábava ji nelákala. Vyhledala si učitelku klavíru a zpěvu, u níž se seznámila s teosofickou literaturou. Časem přešla na vegetariánskou stravu a u rodinného sídla v horách se pustila do budování květinové zahrady. Navzdory několika malarickým záchvatům jí samota zcela vyhovovala.

Obrázek 7: *Ita Wegmanová v roce 1899.*

Rušnější společenský život pro ni začal až v jejích třidvaceti letech, kdy se rodina, z důvodu otceva onemocnění, natrvalo vrátila do Nizozemí (Selg 2000, s. 21). Ita Wegmanová byla

v Evropě ve svém živlu. Okamžitě navázala kontakty s holandskými teosofy a vplula do kulturního dění. Využila otcova oslabení a vymohla si dvouleté studium léčebné gymnastiky a švédské masáže, poté pokračovala v dalším vzdělávání ve švédské masáži a hydroterapii v Berlíně a podílela se na otevření Terapeutika fyzikální terapie tamtéž (Selg 2000, s. 22).

Ve volných chvílích docházela na přednášky do německé sekce Teosofické společnosti, jejímž tehdejším sekretářem a hlavním přednášejícím byl filosof Rudolf Steiner. Jeho přednášky, kde byla jen samá „*literatura a žádná teosofie*“ (Wegmanová in Selg 2000, s. 22) nenavštěvovala příliš často, ovšem pak ji zaujal Steinerův výklad Goetheho Pohádky a zeptala se ho, kde by se mohla více seznámit s podobnou esoterní moudrostí. Byla pozvána na bytovou přednášku pro užší okruh lidí. V porovnání se Steinerovým rozhledem jí holandské přednášky přišly „dětinské“ (Selg 2000, s. 23). Vstoupila tedy do užšího okruhu jeho posluchačů. Především se ale, ve svých 29 letech, rozhodla pro studium lékařství. Z podnětu Rudolfa Steinera a jeho tajemnice Marie von Sivers si Wegmanová zvolila jako místo svých studií švýcarský Curych.

Studium zakončila se zaměřením na všeobecné lékařství a gynekologii roku 1911, její disertační práce při dětské klinice se zabývala opakovaným výskytem spály v rodinách. V následujících letech pracovala jako odborná asistentka v několika nemocnicích (např. Winterthur, Liestal) a 1. července 1917 zahájila rozsáhlou samostatnou praxi (Selg 2000, s. 28). Kromě běžných vyšetření nabízela pro pacienty rovněž léčebné koupele a různorodé masáže, včetně možnosti krátkodobého pobytu pro několik pacientů. Zároveň již tehdy, na základě podnětů Rudolfa Steinera, rozvíjela s lékárníkem Adolfem Hauserem přírodní léčebný prostředek ze jmelí Iscar (později známý Iscador) k léčbě rakoviny i další přírodní léčiva.

Po celou dobu svého studia i praxe byla rovněž aktivní posluchačkou anthroposofických přednášek Rudolfa Steinera, který se mezitím rozešel s Teosofickou společností. Byla založena Anthroposofická společnost a Steiner přenesl svou působnost z Berlína do švýcarského Dornachu, nedaleko Curychu, kde začal budovat anthroposofické kulturní centrum, Goetheanum. Ze vzájemné korespondence vyplývá, že Steiner měl zájem o odborné postřehy Wegmanové, působil jako poradce ve složitých případech a posílal k ní stále více pacientů z Dornachu i blízké Basileje. Již ve stavebních plánech počítal při Goetheanu také s ozdravovnou, kde by bylo až 100 lůžek a pacienti by zde nabývali své ztracené síly na základě anthroposofické péče (in Selg 2000, s. 28).

Steiner hledal ve svém okolí takové lékaře, s nimiž bude možno otevřeně diskutovat o novém pohledu na člověka, jejichž východisko bude v duchu, nikoliv v materii. Konzultoval již tehdy se známým a úspěšným lékařem, homeopatem Emilem Schlegelem, kterého si velmi vážil (Heusser 2014). Jako potencionální spolupracovníci viděl mimo jiné Itu Wegmanovou, ta se ovšem, i navzdory přímému dotazu Steinera i jeho ženy Marie, zprvu k zahájení praxe v Dornachu neměla. V roce 1919 společně se dvěma dalšími lékařkami otevřela soukromou kliniku o počtu 22 lůžek (in Selg 2007b, s. 30), kde hodlala získat potřebné zkušenosti pro duchovně rozšířenou terapeutickou práci.

Po „Velké válce“ stále více hledajících mladých lidí přicházelo do Dornachu, kde se kolem stavby Goetheana rozrůstalo anthroposofické hnutí a vznikalo mnoho sociálních iniciativ pro duchovní obnovu společnosti, kultury, umění i vědy, a Ita Wegmanová časem stále intenzivněji vnímala, že by se skutečně měla k centru dění více přiblížit. Rudolf Steiner začal své snahy po první světové válce obecně orientovat především na přicházející mladé lidi, neboť po zkušenostech se staršími, kteří si z jeho přednášek utvořili často novou doktrínu a novou „anthroposofickou“ ideologii, již neměl důvod ani chuť dále spolupracovat. V tomto ohledu pro něj byl zklamáním především okruh lékařského spolku ve Stuttgartu, jehož členové se většinou nedokázali oprostít od zakonzervovaných schémat vnímání člověka, tajnůstkářství a neschopnosti vyvinout ve výzkumu vlastní myšlenkovou aktivitu (in Selg 2007a, s. 28).

Na jaře 1920 se tedy v Dornachu konal tzv. První lékařský kurz, v němž Steiner svým posluchačům rozšířil možnosti vnímání duchovní individuality člověka, lidského těla a jeho procesů, tyto zasadil do souvislostí přírodních dějů, historických událostí i duchovního vývoje lidstva. Ita Wegmanová se kurzu zúčastnila a stejně jako mnozí další se zavázala k budování nových medicínských zařízení (in Selg 2007b, s. 32). Pod vlivem silných zážitků z tohoto kurzu, z touhy po ještě hlubším proniknutí do tajů léčení, měla již silnou potřebu konat. Nejdříve se snažila spolupracovat s jiným lékařem, ovšem poté, co na její návrh nereagoval, odhodlala se k samostatnému činu. Z dědictví po otci se jí podařilo v Arlesheimu zakoupit krásnou vilu s jabloní a okamžitě začala s rekonstrukcí na malou, soukromou kliniku o dvaceti lůžkách a výzkumnou laboratoří s možností pozdějšího rozšíření (Selg 2000, s. 34). Svou lékařskou praxi přitom přesunula do blízké Basileje, odkud bezmála půlroční přestavbu koordinovala. V dubnu 1921 se konal tzv. Druhý lékařský kurz, kde na Steinerovu žádost referovala Ita Wegmanová mladým kolegům v podobě kazuistik o svých dosavadních

zkušenostech s ošetřováním rakovinných onemocnění přírodními léčivými (Selg 2000, s. 33).

V červnu 1921 došlo k oficiálnímu otevření kliniky za účasti Rudolfa Steinera. Poté, co mu Ita Wegmanová představila své čtyři spolupracovnice, dvě mladé lékařky a dvě sestry, a provedla je všemi místnostmi, vyjádřil jí Rudolf Steiner svůj zájem o spolupráci, navrhnul také název „Klinicko-terapeutický institut“ a společně připravili text prospektu ve čtyřech jazycích, aby se jednalo vskutku o „světovou záležitost“ (Steiner in Selg 2007b, s. 32).

Obrázek 8: Lékaři Klinicko-terapeutického institutu v Arlesheimu. Zleva: Madeleine van Deventerová, Hilma Walterová, Ita Wegmanová, Eberhard Schickler, Margarethe Bockholtová, kolem 1926.

Až do září 1924, kdy vážně onemocněl, docházel pak Steiner na kliniku i dvakrát týdně a společně s Wegmanovou pracovali na prohloubení nového medicínsko-terapeutického přístupu k pacientům. Při terapii brali do úvahy všechny dostupné prostředky, které by mohly pomoci, od klasické léčby přes posilující přírodní prostředky, zdravou výživu, léčebné masáže, fyzioterapie, terapeutické rozhovory, umělecké terapie jako například malba, hra na lyru či léčebná eurytmie, až po duchovní činnosti jako modlitba či aktivní meditace. Hned

vedle kliniky pracoval také chemik Oskar Schmiedel, který připravoval přírodní léky dle aktuálních požadavků (Selg 2000, s. 36). Přibližně po roce se Itě Wegmanové podařilo v Arlesheimu získat ještě pozemky se statkem, kde vybudovala následnou péči pro uzdravující se pacienty a bydlení pro spolupracovníky. Statek začal do kliniky dodávat mléčné produkty, zeleninu a léčivé byliny (Selg 2000, s. 41) a byl jedním z prvních míst, kde se vyvíjely i přírodní preparáty pro posílení a ozdravení půdy, známé později jako biodynamické preparáty. Během tří let spolupráce ošetřili Rudolf Steiner s Itou Wegmanovou na 500 pacientů, dospělých i dětí, a své zkušenosti vnesli do společné knihy „Základy pro rozšíření lékařského umění podle duchovně-vědeckých poznatků“ (Selg 2007a, s. 70).

Velmi hluboké přátelství se mezi nimi ale rozvinulo teprve po Silvestrovské noci 1922, kdy Steinerem vybudované Goetheanum podpálil žhář. Unikátní celodřevěná stavba, která byla vybudována z kolektivního nadšení lidí různých národností převážně během tíživých let první světové války, do rána shořela do základů. Hluboký soucit s bolestí Rudolfa Steinera přenesl Itu Wegmanovou přes její dosavadní osobní odstup a zavázala se tehdy dát své síly plně k dispozici pro záměry Rudolfa Steinera, které viděla jako dobré (Selg 2007a, s. 45).

Během následujícího roku se ponořila do práce na klinice, účastnila se také Steinerových přednáškových cyklů a pracovala na svém vlastním duševním rozvoji za pomoci meditačních cvičení. Na konci roku se zúčastnila velkého vánočního sjezdu, kde Rudolf Steiner položil základní kámen nové, Všeobecné anthroposofické společnosti a určil vedle sebe coby předsedy dalších pět členů představenstva - lidí, v jejichž duchovní vyzrálост měl důvěru. Jedním z těchto členů byla právě Ita Wegmanová (Selg 2007a, s. 55), která zároveň převzala odpovědnost za jednu z osmi sekcí nově založené Svobodné vysoké školy pro duchovní vědu, za sekci medicínskou. Stala se tak i členkou a zároveň vedoucí tzv. první třídy této školy, kde se mělo pěstovat prohloubení duchovního poznání. Steiner si za sebe vzal na starost všeobecnou pedagogickou sekci (Selg 2000, s. 48). Tato zásadní změna v anthroposofickém hnutí, vnášející do něj určitý vyšší řád, směřovala skrze vznik sekcí jednoznačně k praktickému životu a Ita Wegmanová tuto výzvu zcela uchopila.

Ujala se svého úkolu vedoucí sekce a ještě s Rudolfem Steinerem vybrali její první členy, z řad mladých, rutinou nezatížených lékařů (Selg 2000, s. 51). Hned v lednu a ještě v dubnu 1924 vedl Rudolf Steiner prohlubující a rozšiřující meditační kurz pro mladé lékaře, jehož se zúčastnili i tři mladí pedagogové, kteří v Jeně chtěli založit domov pro děti s postižením, Frans Löffler, Siegfried Pickert a Albrecht Strohschein (Selg 2004, s. 35). Vyšel historicky

první oběžník medicínské sekce. Další kurzy, zemědělský, léčebně pedagogický a pastorální medicíny, předznamenaly lékařskou spolupráci s dalšími oblastmi souvisejícími s lidským zdravím. Ita Wegmanová tedy začala vedle lékařů a farmaceutů cíleně navazovat spolupráci také se začínajícími léčebnými pedagogy, zdravotními sestrami, maséry, dietology a výzkumníky a dalšími profesemi souvisejícími s léčbou a terapií (Selg 2000, s. 55).

Zásadní zvrát v jejím životě přišel s onemocněním Rudolfa Steinera na konci září 1924. Rudolf Steiner byl od zničení Goetheana oslabený, přesto nepolevil ve svém pracovním tempu, naopak, ještě jej zvýšil. Ita Wegmanová u něj marně apelovala na nutnost odpočinku. (Selg 2007a, s. 57). Následkem bylo onemocnění, které jej upoutalo na lůžko. Ita Wegmanová jej osobně a téměř nepřetržitě ošetřovala od října 1924 až do jeho smrti 30. března 1925, spala ve vedlejší místnosti, byla neustále k dispozici a bojovala o tento život, jak už mnohokrát u mnohých jiných, s neochvějnou nadějí v uzdravení, až do samého konce.

3.2 Začátky mezioborové spolupráce 1925-1943

Po smrti jejího nejbližšího přítele, spolupracovníka i duchovního učitele neměla Ita Wegmanová mnoho času na truchlení. Stála v čele anthroposofického medicínského hnutí a uvědomovala si veškerou odpovědnost z toho plynoucí. Jejím úmyslem bylo pokračovat v práci započaté s Rudolfem Steinerem, což ve stručnosti byla obroda lékařského povolání na základě soudržnosti anthroposofických lékařů, spolupráce lékařů s dalšími profesemi a vytvoření mezinárodního, propojeného společenství těchto lidí, které by utvořilo evropskou základnu pro obnovu „léčebného umění“ či „umění léčit“ vycházejícího ze západní, křesťanské duchovní tradice (Selg 2000, s. 55).

V květnu 1925 otevřela při Sonnenhofu školu pro zdravotní sestry (Glöckler 2014). Rozvinula bohatou komunikaci a korespondenci se svými převážně mladými spolupracovnicemi, snažila se jim vytvořit možnosti pro stáže, radila v odborných i osobních záležitostech a stala se postupně jejich oporou i jejich spojujícím článkem. Roku 1926 založila časopis *Natura* „pro rozšíření léčebného umění podle duchovnědné nauky o člověku“ (Glöckler 2014). Podporovala individuální iniciativy, ať již se jednalo o uspořádání mezinárodních konferencí, zakládání nových léčebně pedagogických domovů, klinik či regionálního vzdělávání. Jen

o jediné jí šlo, aby o těchto iniciativách věděla jako vedoucí sekce pokud možno dříve, pokud možno jako první, aby mohla všechny věci správně koordinovat, což byl, s ohledem na častou mladistvou unáhlenost jejích spolupracovníků, velmi náročný úkol (in Selg 2007a, s. 104).

Roku 1926 také pozvala spoluzakladatele domova Lauenstein, Wenera Pacheho, aby jí pomohl ze Sonnenhofu vytvořil léčebně pedagogický domov pro děti s postižením. Pache se stal její pravou rukou pro léčebně pedagogické činnosti na statku (Grimm 2013, s. 490). Během přestavby a rozšiřování kliniky byla pro umístění části pacientů v Tesinu pronajata vila Solari, čímž se dočasně naplnila představa Ity Wegmanové o klinice, výzkumném institutu a odpočinkovém místě na jihu (Selg 2000, s. 32).

Obrázek 9: *Spolupracovníci a děti v Sonnenhofu. V popředí Ita Wegmanová, Werner Pache vzadu uprostřed.*

Ve spolupráci s básníkem Walterem Johannesem Steinem napsala Ita Wegmanová mysterijní léčivou hru Persefoné (Selg 2007a, s. 155). Úzce spolupracovala s farmaceuty na vývoji nových léčiv a na založení podniku pro výrobu léčiv Weleda (Glöckler 2014). Těsnou spolupráci také udržovala s knězi Obce křesťanů a ohledně možností diety a výživy také

s přírodovědeckou sekci vedenou Elisabeth Vreedeovou. S umělci rozvíjela umělecké terapie jako například malbu přírodními barvami s Liane Collot d'Herboisovou či terapeutický zpěv, s Margarethe Hauschkovou vyvinula tzv. rytmickou masáž (Glöckler 2014). Podporovala i vznik vegetariánských restaurací. Její malá klinika, kterou Rudolf Steiner dával za příklad ostatním lékařům, se stala živým, tepajícím srdcem nového medicínského a léčebně pedagogického hnutí.

Již počátkem třicátých let se projevovala její prozíravost a praktičnost, kdy vždy věřila v to nejlepší, ale byla připravena na nejhorší (in Selg 2007a, s. 115). V jejích dopisech léčebným pedagogům i lékařům lze vysledovat, jak, opět prostřednictvím budování vřelých vztahů a osobních vazeb, připravovala zázemí pro případnou nutnou emigraci kolegů a také ošetřovaných dětí z Německa do Anglie, případně i Ameriky. V předtuše těžkých časů pro Anthroposofickou společnost i Medicínskou sekci, se již roku 1932 vydala na pouť přes Balkán do Řecka, kde navštívila dávná zasvěcovací a terapeutická místa (Selg 2000, s. 66). Zde načerpala důležité podněty pro prohloubení své práce. Roku 1934, kdy ke všemu umírala její matka, Ita Wegmanová následkem vnitřních i vnějších bojů velmi vážně onemocněla, ocitla se až na prahu smrti. Měla však bojovat dál, začala se uzdravovat a následně se vydala na další pouť do Izraele, Palestiny a Turecka, ke starobylým místům křesťanských dějin (Selg 2000, s. 70).

Vedle svých povinností vedoucí Medicínské sekce měla jakožto člen představenstva odpovědnost vůči celé Anthroposofické společnosti. Na tomto poli se však Itě Wegmanové příliš nedařilo. Názory na další vedení společnosti se po smrti Steinera různily a do debat se vměšovalo velké množství lidí. Pozice Wegmanové jako vedoucí medicínské sekce byla navíc znevažována některými lékaři z řad těch, kteří těžce nesli skutečnost, že Rudolf Steiner spolupráci s Wegmanovou upřednostnil před ostatními (Selg 2007a, s. 139). Ita Wegmanová se do poslední chvíle snažila o vzájemné porozumění, ovšem vztahy se nakonec vyostřily natolik, že na valné hromadě roku 1935 byly z Představenstva a Společnosti vyloučeny Ita Wegmanová a astronomka Elisabeth Vreedeová, taktéž někteří spolupracovníci Wegmanové, mezi nimi Karl König, a v návaznosti na tyto události docházelo i v jednotlivých zemích k vylučování dalších členů i celých pracovních skupin (Grimm 2013, s. 214). Ita Wegmanová pokračovala dál ve své práci v Institutu a léčebně pedagogickém hnutí s vírou v budoucí vyjasnění všech nedorozumění, nicméně musela začít uvažovat, co lze ještě zachránit.

Roku 1936 založila na opačné straně Alp další opěrné body, léčebné středisko Casa Andrea

Cristoforo v Asconě a domov pro děti La Motta v Brissagu. Poslední návštěvu Británie a tamnějších přátel podnikla v doprovodu Wenera Pacheho a Margarethe Hauschkové v srpnu 1938, v červnu roku 1939 ještě jednou navštívila Turecko a Jugoslávii, kde se také zabývala osudem bogomilského společenství (Selg 2000, s. 73).

Po propuknutí války se přestěhovala do Ascony, ovšem do Arlesheimu pravidelně dojížděla. Její důvěra, že se rozpolcená Společnost opět zcelí, našla oporu ve všeobecně směřované výzvě k usmíření a odpuštění, kterou roku 1942 napsala Marie Steinerová. Ita Wegmanová na ni záhy zareagovala a podpořila ji (Selg 2000, s. 378). Jen o několik měsíců později, 4. března 1943, zemřela Ita Wegmanová nečekaně po krátké infekci na své klinice v Arlesheimu, obklopená pouze hrstkou nejbližších spolupracovníků. Bylo jí pouhých 67 let. V dalekém Skotsku si po obdržení této zprávy zapsal Karl König mimo jiné následující větu: *„Je mi, jako by v mém nitru přestřihli životní nerv. Že už ji zde na Zemi neuvidím, tomu lze sotva věřit. Jak prázdná je náhle všude kolem...“* (König in Selg 2000, s. 75).

Anthroposofické léčebně pedagogické hnutí bylo druhou světovou válkou rozprášeno do různých koutů světa. Jeho spojovací článek, Ita Wegmanová, však pro mnohé zůstala i nadále přítomná v duchu a přinejmenším toto vědomí je spojovalo dohromady. Jedním z těch, kteří její přítomnost stále prožívali a podle toho i jednali, byl Werner Pache. Byl to on, kdo převzal naplno štafetu sonnenhofské léčebně pedagogické práce a ihned po válce začal navazovat zpřetrhané vztahy. Díky jeho úsilí se v Sonnenhofu roku 1954 konalo velké setkání k výročí třiceti let léčebně pedagogiky, jehož se zúčastnili téměř všichni dřívější průkopníci (Grimm 2013, s. 363). Ti vytvořili základ pro znovuvybudování toto, k čemu směřovala Ita Wegmanová. Začalo období intenzivního růstu a vzdělávání, poválečný zájem mladých lidí byl velký. V současnosti existuje ve více než 50 zemích světa na 650 léčebně pedagogických a sociálně terapeutických společenství a škol a každým rokem se hnutí rozrůstá o nové členy.

Výročního setkání po třiceti letech se zúčastnil také Karl König. Jeho setkání s Itou Wegmanovou a dalšími lidmi z léčebně pedagogického hnutí bylo klíčové pro to, aby později se svou ženou a se skupinou mladých, nezkušených lidí založil první camphillské společenství vůbec. Ita Wegmanová Karla Königa od počátku podporovala, zaměstnala jej na své klinice, velkodušně odpouštěla jeho mladické přešlapy, moudře a nenásilně jej směřovala, zařídila pro něj i pro jeho blízké nový život ve Skotsku. Dokud to jen šlo, neustále s ním byla v písemném kontaktu. Proto lze říci, že Itě Wegmanové vděčíme za právě toho Königa, který do světa přinesl camphillské hnutí.

3.3 Vznik anthroposofického léčebně pedagogického hnutí

V České republice se pojem „léčebná pedagogika“ v souvislosti se vzděláváním lidí s postižením vůbec nepoužívá. V 70. letech 20. století se zde v důsledku definování rámce oboru lékařem a speciálním pedagogem, logopedem Milošem Sovákem ustálil pojem „speciální pedagogika“ (Slowík 2007, s. 17) a od ostatních, převážně předválečných, výrazů se upustilo. Název oboru v České republice nevyhází z jednotné mezinárodní podoby, v jednotlivých zemích se terminologie různí, byť cíle jsou si velmi blízké (Slowík 2007, s. 18). Na rozdíly poukazuje Müller (2002), kdy u léčebné pedagogiky, kromě výchovy a vzdělávání, využívá pedagog k dosažení cílů i vhodné terapie.

Anthroposofická léčebná pedagogika je pojem zahrnující výchovu, vzdělávání, diagnostiku a terapii dětí a mladistvých s určitým zdravotním či sociálním postižením, na základě anthroposofického pohledu na člověka (Grimm 2013, s. 106). Podstatou tohoto pohledu je vnímání člověka jako jednoty těla, duše a ducha, přičemž se přihlíží k tomu, že duch nemůže onemocnět, a tedy pozemské vzezření a projev člověka nemůže být v přístupu k danému člověku tím směrodatným (Grimm 2013, s. 105). Tato pedagogika směřuje prostřednictvím důkladné znalosti (anthroposofické) nauky o člověku a přesné pozorovací schopnosti k ucelenému poznání daného jednotlivce, a teprve toto poznání je východiskem pro zvolení pedagogicko-terapeutického postupu (Grimm 2013, s. 106-107). Cílem pak je vytvořit takové podmínky a podpořit takové procesy v duševním i tělesném vývoji, které danému jedinci umožní maximálně rozvinout jeho potenciál (Grimm 2013, s. 106). Tato pedagogika se uplatňuje v anthroposofických školních i mimoškolních zařízeních a jejím východiskem je důsledná mezioborová spolupráce pedagogiky, medicíny a sociálního elementu (Grimm 2013, s. 107). Její principy jsou platné rovněž v práci s dospělými lidmi s postižením, zde se ovšem v anthroposofickém prostředí používá pojem „sociální terapie“ (in Grimm 2013, s. 425).

Výchozí obrysy anthroposofické léčebné pedagogiky načrtnul roku 1924 v tzv. Léčebně pedagogickém kurzu Rudolf Steiner. Ten, stejně jako ostatní reformní pedagogové v té době, šel svou vlastní pedagogickou cestou. I jeho pedagogický přístup k dětem s postižením je proto odlišný od všech tehdejších, více méně rovněž originálních, léčebně pedagogických přístupů (Grimm 2013, s. 107). Tehdejší účastníci kurzu Steinerovy myšlenky ve své praxi propracovali a dále rozvíjeli, dnes je již k dispozici rozsáhlá literatura z této oblasti.

Jak uvádí Grimm (2013, s. 21), léčebně pedagogické pohledy lze najít již u Komenského, dále uvádí význam práce Itarda, Séguina, Pestalozziho, Guggenbühla a dalších. Zvláštní význam pro vývoj léčebné pedagogiky přikládá spolupráci lékaře Georgense a učitele Deinhardta, kteří společně s Georgensovou manželkou založili u Vídně „Léčebné a vzdělávací zařízení Levana“ a na základě svých zkušeností sepsali dvousvazkové dílo „Léčebná pedagogika se zvláštním ohledem na idiocii a zařízení pro idioty“, které vyšlo v letech 1861 a 1863 a je považováno za první odbornou vědeckou práci v oboru léčebné pedagogiky. Nedaleko Deinhardtova rodiště Výmaru uvádí pak Grimm (2013, s. 24) další významnou pedagogickou aktivitu reformního pedagoga Johanesse Trüppera.

Trüpper roku 1890 založil a do konce svého života vedl „Domov Sophienhöhe pro děti s narušeným a poškozeným vývojem“ v Jeně, kde uplatnil své letité zkušenosti i své postoje ovlivněné především pedagogikou Pestalozziho. Grimm (2013, s. 25) uvádí pouze nejstručnější výčet jeho zásad. Patří sem význam praktického a pracovního vyučování (zahradnické, zemědělské, knihvazačské, truhlářské, stolařské, kuchařské činnosti), terapeutický význam umění (hudba, malování, dřevorezba nebo hra na lyru), význam pravidelného pohybu (tělocvična, tenisové kurty, krytý bazén, sportoviště), přirozený život a stravování, úzký kontakt mezi učitelem a žákem, ucelené vzdělání (mateřská škola, obecná škola, pomocná škola, reálná škola, gymnaziální třídy a možnost vyučení v nějakém oboru), mezioborová spolupráce.

Grimm (2013, s. 26) dále upozorňuje na souvislost Sophienhöhe a založení prvního anthroposofického léčebně pedagogického společenství Lauenstein v Jeně:

Trüpperova dcera Anne patřila k anthroposofické studijní skupině tvořené převážně studenty Univerzity v Jeně. Tuto skupinu tehdy koordinoval talentovaný Albrecht Strohschein a jej také Anne Trüpperová po smrti svého otce oslovila s prosbou o pomoc při zavedení anthroposofické pedagogiky do práce s dětmi v Sophienhöhe. Tuto výzvu přijali dva Strohscheinovi přátelé, univerzitní studenti Siegfried Pickert a Franz Löffler. Jak uvádí Selg (2004, s. 32), Pickert nastoupil na podzim 1923 do oddělení pro svěřence, kterým již nikdo nedával žádné šance k dalšímu vývoji, do tzv. oddělení pro „beznadějně případy“. Jak sám Pickert o mnoho let později s nadsázkou podotknul: „*To byla vlastně šťastná okolnost. Znamenalo to, že to zde může být už jen lepší!*“ (in Selg 2004, s. 33).

První viditelné úspěchy se dostavily brzy díky Pickertově „sluneční, zářivé osobnosti“. Velký a překvapivý pokrok nastal např. s chlapcem, který hovořil pouze polsky a do té doby si s ním

nikdo nevěděl rady. Pickert s dítětem komunikoval jeho rodnou řečí, kterou si osvojil během studia, a dítě, které bylo doposud považováno za nejvíce narušené v oblasti chování a kontaktu s okolím, se mohlo konečně, pod laskavým vedením nového učitele, začít rozvíjet (Selg 2004, s. 33). O několik týdnů později se k pedagogicko - terapeutické práci přidal také Frans Löffler a společně s Albrechtem Strohscheinem se v této podzimní době roku 1923 velmi často scházeli a po večerech se společně zabývali životy a osudem svěřených dětí (Selg 2004, s. 33). Jaké je poslání těchto dětí, co je smyslem jejich života, kde jsou, kde by mohly být, jaký má být další krok, to vše byly neustále se vracející otázky. Začali pocíťovat potřebu rozšířit své antropologické znalosti a prohloubit si vhléd do podstaty lidské bytosti.

Příležitost se brzy naskytla, když se „ti tři“ (jak se o nich později často mluvilo) vydali na vánoční sjezd členů Anthroposofické společnosti v prosinci 1923. Cestou se seznámili s lékařkou Ilse Knauerovou, původem z Kyjeva, která v blízkosti Jeny úspěšně vedla svou praxi, a která jim také řekla o kurzu pro mladé lékaře navazujícím na sjezd. Vyslali Albrechta Strohscheina jako prostředníka, aby se předsedy společnosti Rudolfa Steinera zeptal na možnost zúčastnit se kurzu pro mladé lékaře (Selg 2004, s. 34). Potkali se náhodně na stezce pod shořelým Goetheanem, právě ve chvíli, kdy si Strohschein lámal hlavu s tím, jak by měl otázku formulovat a jak by mohl nejlépe Steinera dostihnout (v tom čase bylo na přednáškách přes 800 účastníků z celé Evropy a mnozí z nich si přáli se Steinerem „něco probrat“). Vychrlil na Steinera vše, co měl na srdci, a Steiner mu slíbil, že se zeptá Ity Wegmanové, která kurz zajišťovala. Pravděpodobně neměl vůbec čas se jí zeptat a při dalším setkání trojici účast prostě potvrdil a Itě Wegmanové ji oznámil jako hotovou věc, což ona akceptovala. Po kurzu Steiner pozval „tyto tři“ ještě do svého ateliéru, kde jim zodpověděl otázky týkající se jednotlivých dětí v Sophienhöhe a na základě jejich zájmu o další spolupráci s Goetheanem je odkázal na Itu Wegmanovou (in Selg 2004, s. 35). Franz Löffler tehdy položil zásadní otázku, když se zeptal na osud těchto dětí (Selg 2004, s. 37). Rudolf Steiner jim na základě svých zkušeností s dětmi z pomocné třídy ve waldorfské škole ve Stuttgartu nastínil způsob, jak mají nazírat na svěřené děti a přislíbil, bude-li to možné, osobní návštěvu.

Plní dojmů a s velkým nadšením se navrátili do Jeny, kde se snažili posunout svou práci o krok dál. Poté, co byl zamítnut jejich požadavek na spolupráci s anthroposofickým lékařem, bylo pro ně stále těžší jakkoliv samostatně a svobodně působit v univerzitně vedeném institutu. Začali řešit možnosti založení nového domova, neboť z Klinicko-terapeutického

institutu Ity Wegmanové v Arlesheimu, stejně jako z pomocné třídy Waldorfské školy ve Stuttgartu byl zájem poslat do Jeny některé děti k dalšímu vzdělávání (Selg 2004, s. 41). Když začátkem jara 1924 rodina Ilse Knauerové našla v Jeně na místě zvaném Lauenstein dům k pronájmu, vypůjčil si Strohschein na cestu, aby se dostal do Stuttgartu na přednášky Rudolfa Steinera, jehož chtěl požádat o radu. Zastihl jej právě před přednáškou a ještě za chůze na podium mu zapáleně popisoval stávající situaci. Steiner na to odpověděl věcně, že v principu je správné vybudovat takové společenství na Lauensteinu. K problému, že mladí kolegové v Jeně nemají žádné finanční prostředky, opět zcela věcně, ale důrazně, odpověděl: „*Na to vůbec nesmíte brát ohledy*“ (in Selg 2004, s. 41).

Strohschein se s touto odpovědí naprosto spokojil a vydal se okamžitě k Emilu Moltovi, majiteli továrny na výrobu cigaret Waldorf Astoria, zakladateli a dobrodinci Waldorfské školy, s prosbou o finanční podporu. Molt se nejdříve zdráhal kvůli tehdejšímu finančnímu výkyvům školy. Když mu ale Strohschein poděkoval, že nepřišel žádat o radu, nýbrž o podporu, a poroučel se k odchodu, dal mu Molt tisíc marek jako „*nevratnou pohledávku*“ (in Selg 2004, s. 42). S vděčností se Strohschein vydal oslovit ještě několik dalších lidí a podařilo se mu tak získat peníze na nájem Lauensteinu na několik měsíců dopředu. Hned nato pak poslal do Jeny telegram, aby ostatní ihned zajistili pronájem domu. Na začátku dubna tak začali zařizovat vše potřebné, aby mohli s dětmi v domě žít.

Jelikož byli účastníky prvního kurzu pro mladé lékaře, byli pozváni i na druhý kurz, který se konal o Velikonocích 1924. Zde opět měli „všichni tři“ možnost sejít se s Rudolfem Steinerem v jeho ateliéru a sdílet s ním rovněž své obavy z vlastní neobornosti, nezkušenosti a nedostatečné znalosti člověka. Rudolf Steiner jejich úsilí ale znovu podpořil a přislíbil pomoc. Těšilo je, že v Goethově kraji, kde sám (ve Výmaru) několik let pracoval, vzniká léčebně pedagogická iniciativa. Slíbil dokonce soukromou návštěvu cestou ze zemědělského kurzu (Selg 2004, s. 43). Strohscheinův návrh, aby se pro jejich domov přijal předchozí název jednoho neuskutečněného projektu, totiž „Výchovné zařízení pro epileptické, epilepticko-hysterické a epileptoidní děti“, Steiner důrazně odmítl:

„*Ne, řekl, již z titulu musí být zřetelné, co se tam odehrává. Když jsem na něj tázavě hleděl, mluvil dál: Léčebný a vzdělávací institut pro děti vyžadující duševní péči. Ještě stále jsem na něj tázavě hleděl, úplně jsem ještě nerozuměl těm novým slovům, vytáhl jsem tedy poznámkový blok a on mi to nadiktoval slovo za slovem: Léčebný velké, vzdělávací malé... A k tomu dodal: Už jméno samotné musíme zvolit tak, aby děti okamžitě nestigmatizovalo*“

(Strohschein in Selg 2004, s. 46).

Budování domova na Lauensteinu pokračovalo závratným tempem, stejně tak i telegrafická komunikace se Steinerem (Selg 2004, s. 46), kterého se ptali dokonce i na to, jakými barvami vymalovat (ložnice nebeskou modří, eurytmický sál růžovou, společnou místnost fialovou, chodbu oranžovou...). Děti i spolupracovníků začalo přibývat. Byla zde Änne Trüpper, která se později provdala za Franze Löfflera. Ke skupině se přidal i Pickertův mladší spolužák ze základní školy, Werner Pache, který se začal věnovat zemědělství a zúčastnil se i Steinerova zemědělského kurzu.

Rudolf Steiner „inkognito“ přijel do Jeny vlakem ze zemědělského kurzu, brzy ráno 18. června 1924. Vedl rozhovory s dětmi i vychovateli, prohlédl si dům i zahradu a slavnostně zahájil oficiální činnost domova. Tento den vešel ve známost jako „Den Lauensteinu“, den vzniku anthroposofické léčebné pedagogiky (Selg 2004, s. 49). Krátce po návratu do Dornachu uskutečnil Steiner na prosbu zakladatelů Lauensteinu léčebně-pedagogický kurz pro přibližně 21 zájemců. Byli zde léčební pedagogové, učitelé a lékaři z Lauensteinu, z Klinicko-terapeutického institutu Ity Wegmanové a waldorfské školy ve Stuttgartu, rovněž kněz Obce křesťanů Emil Bock, který později spolupracoval s Karlem Königem (Grimm 2013, s. 86). Tento kurz proběhl během dvanácti dnů, každý den se konala jedna přednáška. Steiner od páté přednášky pozval rovněž některé děti ošetřované v Institutu, kde na jejich tělesnosti, duševních projevech a rodinných souvislostech prakticky vysvětloval, jaké vlivy jsou na dítěti vidět, jaké je hledisko lékaře (Ity Wegmanové) a kudy by se tedy měla dál ubírat výchova, aby dítě bylo z jednostrannosti přivedeno do větší rovnováhy. Kromě toho hovořil i o příkladech dalších dětí, z Jeny i ze Stuttgartu (Selg 2004, s. 53). Lindenberg (1998, s. 141) poukazuje na ústřední bod tohoto kurzu:

„Člověk se stále snaží jednat podle předpisu: toto musíš dělat tak a toto druhé takto. - Kdo chce však být vychovatelem abnormálního dítěte, není nikdy hotov, pro něho je každé dítě zase novým problémem, novou hádankou. Avšak řešení najde pouze tehdy, dá-li se vést bytostí dítěte k tomu, co má v jednotlivém případě dělat. Není to práce pohodlná, ale jediná reálná“ (Steiner in Lindenberg 1998, s. 141-142).

Stejně jako u kurzu pro první waldorfské učitele zde opět zaznívá motiv náročné, ale bezpodmínečně nutné práce, totiž práce na neustálé výchově především sebe sama (Grimm 2013, s. 93). Během tohoto kurzu se seznámili ti, kteří se stali průkopníky anthroposofické léčebné pedagogiky a budoucími spolupracovníky Ity Wegmanové (Selg 2004, s. 50).

Zajímavostí je, že Werner Pache se kurzu nezúčastnil, neboť někdo musel v Jeně zůstat s dětmi.

Většina účastníků kurzu se zde naposledy viděla s Rudolfem Steinerem, který v září 1924 onemocněl a po šesti měsících strávených na lůžku zemřel. To všemi otřásl, neboť jejich práce byla teprve v počátcích a potřebovali nějakou oporu. Tu však záhy nelezli v Itě Wegmanové, která ve vztahu k léčebným pedagogům plně převzala úkoly, se kterými začal Rudolf Steiner, a stala se jejich mentorkou (Selg 2004, s. 57).

Obrázek 10: Ita Wegmanová se zakladateli domova Lauenstein. Zleva: Werner Pache, Frans Löffler, Siegfried Pieckert, Albrecht Strohschein.

Časem se naskytly možnosti rozšíření léčebně pedagogické praxe, o kterou byl velký zájem ze strany rodičů i odborníků. Soužití v Lauensteinu navíc postupem času ukázalo, že přátelské vztahy kladou na člověka přeci jen menší psychické požadavky než vztahy pracovní. Grimm (2013, s. 475-501) popisuje další osudy průkopníků z Lauensteinu:

Lékař Heinrich Hardt vystřídal Ilse Knauerovou, která stejně jako Werner Pache odešla do Arlesheimu. Jako další ze zakladatelů odešel již roku 1927 Albrecht Strohschein, který roku 1928 se sestrami Maasbergovými a Karlem Königem založil ve Slezsku Zámek

„Pilgramshain“ a ihned po válce roku 1946 „Michaelshof“ v Hepsisau. Franz a Anne Löfflerovi využili možnosti založení nového domova na zámku „Gerswalde“, kde jejich činnost přerušili roku 1941 nacisté a roku 1950 definitivně ukončili komunisté. Nakonec se zbývajícými dětmi založili v západním Berlíně „Domov Caroline von Heydebrand“. Ani Pickert neodolal příležitosti vybudovat další centrum a roku 1931 otevřel s přáteli a částí lauensteinských dětí „Zámek Hamborn“. Ten se mu podařilo po válce opět oživit a zde se dožil neuvěřitelných 103 let. Jako poslední odešel z Lauensteinu Hardt, neboť se nepodařilo Lauenstein zakoupit a pronájem skončil. Se ženou založili domov Seewalde u Berlína, uprostřed hlubokých rašelinných lesů, kde se jim podařilo více méně nenápadně přežít válku, nikoliv však již zrušení komunistickým režimem roku 1949. Přestěhovali se do západního Německa do domova Benefeld. Činnost Seewalde byla obnovena po roce 1989 a díky pamětníkům zde vznikla v podstatě vzorová venkovská komunita.

V „Goethově kraji“, v Jeně, v místě, ze kterého anthroposofické léčebně pedagogické hnutí vzešlo, paradoxně žádný domov nezůstal a není zde dodnes. Přestože Ita Wegmanová vnímala význam Lauensteinu jako místa, kde bylo s Rudolfem Steinerem celé hnutí oficiálně založeno a opakovaně kladla mladým spolupracovníkům na srdce, aby nepodceňovali situaci a Lauenstein co nejdříve zakoupili (Selg 2007a, s. 102), nepodařilo se jí je přesvědčit. Na druhou stranu, když už se rozhodli pro založení nového místa a začali v jeho prospěch konat, vždy je podpořila i osobní návštěvou, snažila se shánět spolupracovníky i finanční prostředky. Usilovala o to, aby lidé v léčebně pedagogickém hnutí prožívali „*bezpodmínečnou sounáležitost*“, aby se vnímali jako „*jedno pracoviště*“ (Selg 2007a, s. 109). Ita Wegmanová, věrná tomu, co začali společně s Rudolfem Steinerem, pracovala až do konce svého života tak, jako by léčebně pedagogické hnutí (všichni jeho příslušníci) bylo jejím milým dítětem a ona byla jeho milující matkou.

3.4 Pedagogika Rudolfa Steinera

S ohledem na již uvedené by bylo možné také říci, že anthroposofické léčebně pedagogické hnutí je plodem dlouhodobého společného úsilí Rudolfa Steinera a Ity Wegmanové. Filosof, pedagog a duchovní badatel Rudolf Steiner je v pedagogické oblasti známý jako zakladatel a

mentor první waldorfské školy. Méně známá je však skutečnost, že, na základě svých mnohaletých pedagogických znalostí a zkušeností a posléze i své spolupráce s Itou Wegmanovou a učitelem pomocné třídy waldorfské školy Karlem Schubertem, se často zabýval rovněž pedagogikou dětí, které měly vrozené či získané postižení (Grimm 2013, s. 48). Jeho pedagogika vychází z anthroposofického pohledu na svět, který po celý svůj život rozvíjel. Jeho pojetí je jedním z mála reformně pedagogických přístupů počátku dvacátého století (Kasper 2008, s. 129), který přežil druhou světovou válku a neustále se rozvíjí dodnes. Steiner byl vzděláním učitel a filosof a během života učil děti i dospělé, intelektuály i dělníky, zdánlivě zdravé i tak zvané postižené, jednotlivce i skupiny (Grimm 2013, s. 50). K otázkám výchovy a vzdělávání psal i přednášel často. Jedním z prvních příspěvků byla jeho přednáška „Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy“, kterou přednesl při své první návštěvě Prahy roku 1907 (Kasper 2008, s. 180). Jeho přednášková činnost o „nové pedagogice“ se však plně rozvinula až po první světové válce.

Sem patří jednak přednášky pro první učitele waldorfské školy, ale i další cykly pro učitele i veřejnost, jako například Obnova pedagogicko-didaktického umění skrze duchovní vědu (Basilej 1920, 14 přednášek pro učitele veřejných škol), Zdravý vývoj lidské bytosti (Dornach 1921, 16 přednášek), Znalost člověka a výstavba výuky (Stuttgart 1921, 8 přednášek), Základní duchovní síly výchovného umění (Oxford 1922, 13 přednášek), Pedagogická praxe z pohledu duchovně vědeckého poznání člověka (Dornach 1923, 8 přednášek), Současný duchovní život a výchova (Ilkley 1923, 14 přednášek), Umění výchovy vycházející z uchopení podstaty člověka (Torquay 1924, 7 přednášek), Anthroposofická výchova a její východiska (Bern 1924, 5 veřejných přednášek), Pedagogický význam znalosti člověka a kulturní význam pedagogiky (Arnheim 1924, 10 veřejných přednášek) a další (anthroposophie.byu.edu). Z tohoto výčtu je patrné, že se Steiner vzdělávání pedagogů průběžně věnoval, zvláště po první světové válce, kdy se stále více zaměřoval na spolupráci s životními praktiky a s odborníky jednotlivých oblastí lidské činnosti. Tehdy začala i jeho spolupráce s léčebnými pedagogy. Bohužel, jeho předčasná smrt tuto spolupráci ukončila v zárodcích. V životopise Rudolfa Steinera lze vypožorovat, z jakých zkušeností čerpal ve svém pojetí pedagogiky, které se dnes snaží uplatňovat waldorfské školy a anthroposofická léčebně pedagogická zařízení, včetně camphillských škol. Pojednání o počátcích camphillského hnutí by bez něj tedy nebylo úplné.

Rudolf Josef Lorenz Steiner se narodil 27. února 1861 v chorvatském Dolním Kraljevci

(tehdejší Rakousko-Uhersko) jako nejstarší dítě Franzisky a Johanna Steinerových, kteří pocházeli z Dolního Rakouska, z blízkosti hranic s Moravou. Otec byl drážním telegrafistou a s rodinou se musel často stěhovat podle potřeb zaměstnavatele. Rudolf Steiner měl ještě o tři roky mladší sestru Leopoldinu a o pět let mladšího bratra Gustava, který byl od narození neslyšící a pravděpodobně měl lehčí mentální postižení (Lindenberg 1998, s. 8).

Obrázek 11: Rudolf Steiner (vpravo) se sestrou, kolem 1867.

Toto je důležitou okolností Steinerovy biografie. Sestra se po celý život starala o nejmladšího bratra vyžadujícího trvalou péči, otec rodiny byl od roku 1899 v penzi. Rudolf Steiner, coby nejstarší syn, rodinu pravidelně podporoval. Kromě finanční podpory usiloval Rudolf Steiner také o zajištění vzdělání pro Gustava, kterého se rodiče snažili umístit v několika zařízeních, ale „*nechtěl jim tam zůstat a vždy se jim vrátil*“ (Vögele 2012), proto jej nechali doma. Rudolf Steiner bratrovi nejprve sehnal učitele pro neslyšící z Vídně, později mu zajistil vzdělávání

ve škole pro neslyšící. Díky tomu Gustav znal znakovou řeč, četl, psal a dokázal vyslovit některá slova. Rudolf Steiner se rovněž naučil znakovou řeč, aby s bratrem mohl komunikovat.

Obrázek 12: Mladší sourozenci Rudolfa Steinera, Gustav a Leopoldine, s pečovatelkou, kolem 1926.

Rudolf Steiner o svém bratru podrobněji nikde nehovořil ze dvou pravděpodobných důvodů. Jednak bylo jeho zásadou, nemíchat osobní a pracovní věci, navíc, po první světové válce se z určitých kruhů začaly o nepohodlném Steinerovi šířit nářky na jeho údajné židovské geny a po jejich neúspěchu zase pomluvy o „patologické dědičné zátěži“ v rodině (Vögele 2012). Druhým důvodem je, jelikož s bratrem vyrůstal v přirozeném a přijímajícím prostředí rodiny, že nemusel jeho postižení vůbec přikládat zvláštní význam. Z dostupné literatury je zřejmé, že starší bratr byl pro Gustava velmi důležitý, a že tento vztah byl vzájemný. Jedny z posledních dopisů, které Steiner napsal před svou smrtí, se týkaly další péče o jeho dva sourozence, neboť sestra rychle ztrácela zrak a sama již potřebovala péči (Grimm 2013, s. 48).

Vzhledem k charakteru otcova zaměstnání i ke zvýšené pozornosti a péči o Gustava žila rodina poněkud stranou okolního sociálního života (Grimm 2013s. 50). Rudolf Steiner prožil své dětství v prostředí, kde se setkávala moderní technika s přírodou, rád trávil čas zvědavými rozhovory s dospělými hosty svých rodičů. Byl bystré a hloubavé dítě, hodně pozoroval a hodně se ptal. Otec jej od šikany vesnických chlapců i neblahého vlivu některých dospělých

ochraňoval tím, že je přestal pouštět do kostela ministrovat a místo obecné školy jej vyučoval doma sám (Lindenberg 1998, s.10). Poté jej přihlásil na reálnou školu s představou, že se syn stane dobře zajištěným drážním inženýrem. Díky svému nadání, radosti z učení a nejhlubšímu zájmu o poznání všeho, co souvisí s člověkem a světem, odmaturoval mladý Steiner s vyznamenáním (Lindenberg 1998, s. 11).

Od svých osmnácti let žil a studoval ve Vídni Vysokou školu technickou, původně se zaměřením na učitelství na reálné škole. Jeho hlavní obory byly přírodní vědy, tj. matematika, fyzika, chemie, botanika, zoologie, vedle toho jej však zajímaly i dějiny, literatura a filosofie. Přirozenou součástí studia byla také řečtina a latina. V jedenadvaceti letech byl pověřen vydáním Goethových přírodovědných spisů, dále též psaním statí do naučných slovníků, rovněž psal do novin komentáře převážně ke kulturnímu dění. Byl společenský typ a během studia i po něm se účastnil pestrého vídeňského kulturního a společenského života, přátelil se s výraznými osobnostmi tehdejší vídeňské „smetánky“ (Steiner 2014, s. 46-53).

Své první pedagogické zkušenosti získal Steiner během šesti let práce domácího učitele a vychovatele v rodině židovského obchodníka Ladislava Spechta. Steiner se stal součástí rodiny, jejíž čtyři syny vyučoval, nejvíce se věnoval synu Ottovi. Otto Specht byl hydrocefalické dítě, které bylo odborníky i rodinou považováno za nevzdělavatelné. Steiner u něj pozoroval pomalost a těžkopádnost v myšlení, citovou podrážděnost a neschopnost dlouhodobé koncentrace, ještě v deseti letech Otto neměl rozvinuty základní schopnosti pro čtení, psaní a počítání. Steiner však pochopil, že chlapec pouze potřebuje „*probudit dřímající duševní schopnosti*“ (Steiner 2014, s. 40) a věnoval se mu s velkou péčí a pozorností a vypracoval pro něj individuální vzdělávací metodu. Obtíže začaly postupně ustupovat, během dvou let Otto dohnal zameškanou látku, nastoupil na gymnázium a po něm vystudoval lékařství. Zemřel bohužel při výkonu lékařské služby v 1. světové válce (in Grimm 2013, s. 50).

Díky této zkušenosti si Rudolf Steiner rozvinul důležité znalosti a schopnosti, které později uplatnil ve své další pedagogické a poradenské činnosti. Steiner (in Lindenberg 1998, s. 30) uvádí, jak se na půlhodinovou výuku Otta připravoval mnohdy i dvě hodiny, a jak si díky této zkušenosti prohloubil znalosti fyziologie a psychologie. Zde si také poprvé uvědomil, jak je pro výchovu a výuku významné prohloubené porozumění lidské bytosti, že žádné smysluplné pedagogické úsilí se neobejde bez pořádného antropologického základu (Grimm, s. 51). Dospěl tak ke stejnému závěru jako dříve Georgens s Deinhardtem (1861, s. 8) ve svém díle

o léčebné pedagogice.

Obrázek 13: Rudolf Steiner (druhý zleva) v rodině Spechtových. Otto Specht osmý zleva.

Další období Steinerova života spadá do Výmaru, kde sedm let pracoval v Goethově a Schillerově archivu na souborném vydání Goethových rozsáhlých přírodovědeckých spisů. Goethův pohled na přírodu a vesmír jej přitom zásadně a celoživotně ovlivnil. Ve Výmaru a blízké univerzitní Jeně rovněž silně tepal kulturní a společenský život a Steiner nezůstal mimo (Steiner 2014, s. 91). Diskutoval a korespondoval s významnými vědci a filosofy, pracoval jako vydavatel, napsal své první zásadní knihy a obhájil doktorát z filosofie s disertací na klíčové téma svého života: „*Základní otázka teorie poznání se zvláštním zřetelem k Fichtovu Vědosloví - Prolegomena k dorozumění filosofujícího vědomí se sebou samým*“. Ve Výmaru našel byt a zázemí v domě Anny Eunikeové, vdovy s pěti dětmi, se kterou se později oženil (Lindenberg 1998, s. 46).

Rudolf Steiner zcela v duchu své disertace usiloval o stále hlubší poznání sebe sama i okolního světa. Běžnými smysly poznatelný svět a dosavadní vědecké poznatky o něm mu však již nedostačovaly, neboť nedokázaly zodpovědět ty nejpálčivější otázky po smyslu života a směřování člověka, po smyslu a směřování Země a vesmíru. Chtěl poznát pravdu

(Lindenberg 1998, s. 56). Ve své knize „Filosofie svobody“ položil základy veškeré své pozdější duchovní práce. Steiner zde vysvětluje svůj názor, že skutečnost je třeba myslet jako něco celistvého a jednotného (Lindenberg 1998, s. 51), že duch a hmota jsou dvěma póly jednotné skutečnosti. Myšlení chápe jako „*orgán vnímání*“ idejí, předmětů nacházejících se nad smyslovou skutečností (Steiner 2014, s. 65).

Filosofické otázky nebránily Steinerovi v praktickém životě. Začal pracovat v Berlíně jako vydavatel i redaktor několika periodik, začal rovněž častěji přednášet, mimo jiné i pro dělníky při odborářských akcích. K pedagogické činnosti se vrátil na dělnické škole, kde učil dospělé, konkrétně dějiny, literaturu, řečnická cvičení, společenské a přírodní vědy. Krátce vyučoval též na tehdy čerstvě založené Svobodné vysoké škole (Steiner 2014, s. 147). Zde, při výuce a v rozhovorech s posluchači, opět získal cenné zkušenosti, které později zužitkoval při svých četných přednáškách pro sociálně velmi různorodé posluchačstvo. Již tehdy jej lidé vnímali jako svéráznou, řečnický nadanou osobnost, již tehdy se na něj, jakožto na vzdělance, obraceli lidé z rozličných sociálních vrstev s prosbami o radu v nejrůznějších záležitostech, mimo jiné i v záležitostech výchovy a vzdělávání dětí, včetně dětí s různými výchovnými problémy (Grimm 2013, s. 52).

Steinerovy přednášky navštěvovali i někteří teosofové, na jejichž pozvání začal postupně přednášet v německé sekci Teosofické společnosti. Bylo to v době, kdy Steiner, původem z ateistické rodiny, nacházel ve svém nitru cestu ke Kristu a esoternímu křesťanství (Lindenberg 1998, s. 72). Teosofická společnost sídlila v indickém Adyaru, zabývala se duchovním rozvojem a její hlavní představitelé se vedle evropské, egyptské, perské či blízkovýchodní mystiky zaměřovali především na východní nauky, buddhismus a hinduismus. Steiner teosofy znal již z Vídně a nahlížel na ně značně kriticky. Zaujali jej teprve, když upozoroval, že jsou zde posluchači, kteří tomu, co se snaží sdělit, překvapivě rozumí mnohem snáze než jiní (Steiner 2014, s. 160). Brzy měl za sebou desítky přednášek, kde si dovolil otevřeně hovořit o duchovních tématech. Seznámil se s hlavními představiteli hnutí, kteří mu nabídli pozici sekretáře německé sekce Teosofické společnosti. To Steiner přijal, ovšem pod podmínkou, že hodlá přednášet pouze o svých vlastních bádáních v oblasti západních, křesťanských dějin (Lindenberg 1998, s. 75). Jeho tajemnicí a nejbližší spolupracovnicí se stala Marie von Sivers (Lindenberg 1998, s. 86).

Po Goethově způsobu nazírání světa byla teosofická témata dalším obohacením Steinerova duchovního života. Nacházel v nich pojmenování pro mnohé duchovní stavy a jevy, které

byly v souladu s tím, co sám vlastními silami vyzoroval. Těmto pojům však dával nové obsahy, odlišné od teosofického pojetí, které souvisely s jeho filosofií a jeho chápáním příchodu Krista, jeho smrti a zmrtvýchvstání jako klíčového obratu ve vývoji lidstva, jako „*středu všeho světového dění*“ (Steiner in Lindenberg 1998, s. 95).

Svým angažmá v Teosofické společnosti Steiner ztratil i některé své přátele z intelektuálních kruhů. Nedokázali se srovnat s tím, že vysoce inteligentní, vzdělaný a kultivovaný člověk může vidět něco zajímavého na pochybném okultním spolku. I v soukromém životě musel Steiner mnohé obětovat, jeho návštěvy rodiny byly vzhledem k velkému pracovnímu nasazení minimální. Roku 1910 zemřel jeho otec. Šířící se pomluvy zasáhly i jeho manželství, první manželka se od něj už několik let před svou smrtí (zemřela 1911) odloučila. Steiner ovšem nikdy na „veřejné mínění“ nedbal:

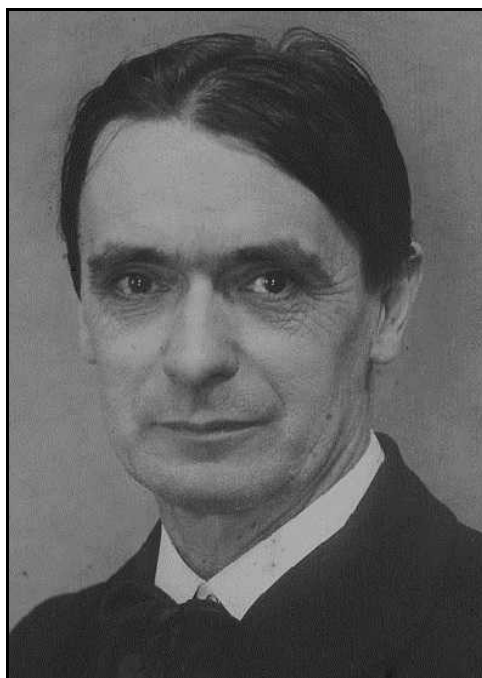
„Opravdu netoužím být ‚šťastný‘. Chci jen porozumění. Mou osobu z toho však lidé mohou vynechat. Teosofii se zabývám, protože mi uvízla v duši i v krvi. A vím, že teprve díky ní se mohu dostat tam, kam potřebuji. (...) Copak mám být šosák zavřený v šosácké ptačí klicce, který s ostatními šosáky štěbetá o šosácích? Kdybych to tak v sobě měl, nebojoval bych stále o každou kůrku chleba, zastával bych nějaký šosácký úřad a mohl bych být šťastný. Nechci se chvástat, ale na to by mi ještě rozum stačil. (...) Nikdy jsem se nestaral o osobní záležitosti lidí. Poukazoval jsem na to, když pánové na úřadech nebyli dostatečně chytří nebo pilní, aby řádně vedli své úřední záležitosti; ale bylo mi naprosto lhostejné, co dělají ve věcech, do kterých nikomu nic není. Neshledávám nad sebou žádného soudce, neboť vím, co činím. Nikdy jsem se nezajímal o nic jiného, než co je duchovní povahy“ (anthroposofie.byu.edu).

Okruh teosofů kolem Rudolfa Steinera si šel vlastní cestou, stále více vzdálenou oficiální doktríně adyarského sídla. Vedení společnosti nebylo křesťanství nijak zvlášť nakloněno. Pohled na svět a člověka, který Steiner reprezentoval, již během svého teosofického období nazýval anthroposofií, v návaznosti na Fichteho, který tento výraz použil jako první. Anthroposofii nechápal ani jako nauku, ani jako nějaký systém, mnohem spíše jako cestu. Uváděl, že „*správná interpretace slova anthroposofie není 'moudrost o člověku', nýbrž 'vědomí svého lidství'*“ (Steiner in Lindenberg 1998, s. 142).

Celá křesťansky laděná skupina okolo Steinera byla z Teosofické společnosti vyloučena roku 1913. V Marii von Sivers, se kterou se Steiner oženil roku 1914, našel silnou oporu a tvůrčího partnera. Hovořila plynne pěti jazyky, vystudovala divadlo a recitaci a zabývala se uměleckým pohybem (Lindenberg 1998, s. 86). Se Steinerem vnášeli do společnosti teosofů

umělecké podněty, společně rozvinuli nové pohybové umění eurythmii, rozvíjeli novodobé řečové a dramatické umění vycházející ze starořeckého dramatu, nacvičili několik divadelních her včetně Steinerových čtyř mysterijních dramát, založili knižní vydavatelství (Steiner 2014, s. 160).

Byla rovněž založena Anthroposofická společnost, ve které byl Steiner učitelem, nikoliv však členem (Lindenberg 1998, s. 97). Sídlo společnosti mělo být původně v Mnichově, nakonec ale byl získán pozemek ve švýcarském Dornachu. Jejím centrem se stalo Goetheanum. Tato stavba měla být domovem pro pěstování anthroposofie, především v oblasti umění, vědy a vzdělávání (Lindenberg 1998, s. 100). Steiner celou stavbu navrhnul až do detailů, které podle jeho podnětů rozpracovali jednotliví řemeslníci a umělci. Podstatná část budování probíhala v tíživé době první světové války, kdy mezi řemeslníky byli dobrovolníci snad ze všech znepřátelených zemí Evropy. Steiner se staral o to, aby více, než politickou situací, žili uměleckými zážitky ze společné tvorby (Lindenberg 1998, s. 104).

Obrázek 14: Rudolf Steiner na fotografii Františka Drtikola.

Protože Rudolf Steiner po celý život sledoval společenské dění, předvídal již první světovou válku. Stejně tak, těsně na jejím konci, předvídal i tu druhou, ještě mnohem horší, pokud evropské země nepřijmou taková opatření v uspořádání společnosti, která budou odpovídat

potřebám doby. Přibližně od roku 1917 tedy pracoval na myšlence „sociální trojčlennosti“, s níž při svých cestách chtěl seznámit co nejvíce veřejně činných lidí (Lindenberg 1998, s. 115).

Po první světové válce zaznamenalo anthroposofické hnutí velký rozkvět, neboť mnoho mladých lidí, často s válečnými zážitky, až zoufale hledalo smysl svého života i smysl života vůbec. Nemálo z nich našlo cestu k anthroposofii, která jim dávala dostatečně přijatelné odpovědi na jejich niterné otázky (Selg 2004, s. 20). Rudolf Steiner před sebou měl náhle mladé nadšené lidi s obrovskou chutí něco změnit, především s ochotou změnit sami sebe. Přednášel pro ně velmi rád a velice je podporoval, oni jeho doporučení a podněty zase brali vážně.

V osobním životě to pro Rudolfa Steinera nebylo jednoduché. Jeho matka zemřela a kvůli poválečným zmatkům nedostal ani povolení pro cestu na pohřeb (anthroposophie.byu.edu). V tomto období byly položeny anthroposofické základy pro různorodé oblasti praktického života. Na Steinera se stále obracelo mnoho lidí v osobních záležitostech, kde šlo i o výchovu a zdraví dětí. Byl poradcem několika rodin, jejichž děti měly zdravotní potíže, přičemž terapii, dle dochovaných dokumentů, konzultoval s lékaři (Grimm 2013, s. 54). Kromě jiného byl Rudolf Steiner požádán o založení svobodné školy pro děti dělníků v továrně Waldorf-Astoria ve Stuttgartu. Pro tuto školu sehnal a proškolil učitele z řad členů anthroposofické společnosti a až do konce svého života byl mentorem a propagátorem této školy (Lindenberg 1998, s. 122). Byla zde rovněž prakticky od počátku integrována pomocná třída pro děti s potížemi v učení, kde byly děti s nejrůznějším postižením. Tuto třídu vedl vídeňský rodák Karl Schubert, který situaci jednotlivých dětí se Steinerem po celou dobu konzultoval a řídil se jeho doporučeními. Výukový program třídy se řídil osnovami waldorfské školy (Grimm 2013, s. 61).

Další významné podněty dal Rudolf Steiner v medicíně, kde se jeho postoj výrazně lišil od tehdy populárního eugenického trendu (Lindenberg 1998, s. 126). Pro obnovu lékařského umění a tedy i obnovený pohled na člověka, který měli za úkol pronést lékaři, začal Rudolf Steiner pracovat ještě intenzivněji poté, kdy neznámý žhář podpálil Goetheanum. V lékařce Itě Wegmanové našel Rudolf Steiner svého zástupce, který byl schopen mladé spolupracovnice doprovázet nejen po stránce odborné, ale především po stránce lidské. Společně vybudovali určitou duchovní opozici vůči redukovanému obrazu člověka, který reprezentovala tehdejší věda (Kirchner-Bockholt in Steiner, Wegman 2007, s. 153).

Požár Goetheana, různé ideové rozpory v členstvu Společnosti i nepochopení jeho práce těmi, od kterých pochopení očekával, vedly Rudolfa Steinera až k pochybnostem o smyslu jeho působení v této společnosti (Lindenberg 1998, s. 135). Nakonec došel k rozhodnutí, převzít s vybranými nejbližšími spolupracovníky plnou odpovědnost za její další vývoj. Stovky členů Anthroposofické společnosti, včetně mnoha mladých lidí, kteří dobrovolně drželi hlídky u spáleniště Goetheana, se roku 1923 dostavily na dvanáctidenní tzv. Vánoční sjezd. Na jeho začátku byl Rudolfem Steinerem v podobě čtyřdílné průpovědi obracející se k lidské duši slavnostně položen Základní kámen Všeobecné anthroposofické společnosti, bylo jmenováno Představenstvo této společnosti a byla založena Svobodná vysoká škola pro duchovní vědu (Lindenberg 1998, s. 137).

Po sjezdu následovalo velmi intenzivní pracovní období, do kterého rovněž spadají klíčové kurzy pro různé profese (Lindenberg 1998, s. 138). Konal se, mimo jiné, dvakrát kurz lékařský, eurythmický a pedagogický, dále zemědělský, léčebně-pedagogický, dramatický, také kurz pastorální medicíny pro kněze a lékaře. Kromě toho Rudolf Steiner psal každý týden články do časopisu Goetheanum, pracoval na lékařské knize s Itou Wegmanovou, docházel několikrát týdně za pacienty do Klinicko-terapeutického institutu a v „přestávkách“ poskytoval individuální konzultace kdekoliv, kde zrovna pobýval (Lindenberg 1998, s. 145).

Oslabení z duševního otřesu, které nastalo po požáru Goetheana, nadměrné pracovní nasazení, nevyhnutelné řešení úředních záležitostí a především neustálých osobních problémů členů společnosti vedly k přílišnému tělesnému vyčerpání Rudolfa Steinera (Selg 2007a, s. 57). Koncem září 1924 onemocněl a musel trvale ulehnout na lůžko. Provizorní pokoj pro nemocného byl zařízen v jeho ateliéru vedle truhlárny, v níž se vytvářely díly pro interiéry prvního Goetheana a improvizovaně zde probíhaly také veškeré přednášky. Víceméně po celou dobu jeho nemoci o něj osobně pečovala Ita Wegmanová, ve spolupráci s lékařem Nolleem (Selg 2004, s. 56). Na tiché „stráži“ zde stálo Steinerovo nedokončené dílo, dřevěné sousoší „Reprezentant lidství“ znázorňující Krista přemáhajícího odpůrčí mocnosti (Lindenberg 1998, s. 146). Rudolf Steiner nadále pokračoval v písemné práci pro Všeobecnou anthroposofickou společnost, vedl mnohé rozhovory, přijímal nové členy a měl plány směřující do budoucna. Jeho organismus byl ovšem natolik vyčerpán, že sám již nedokázal obnovit své životní síly a dopoledne, 30. března 1925, přešel, řečeno anthroposofickými slovy, přes práh smrti do duchovního světa (Lindenberg 1998, s. 146).

Rudolf Steiner měl již během svého života jak zástupy nekritických obdivovatelů, kteří se

snažili učinit si z něj svého guru, tak také značný počet zarytých odpůrců, většinou příslušníků nějaké zájmové skupiny, církevní či politické organizace, kteří jej a priori zamítali bez sebemenší ochoty k filosofické či prostě lidské rozpravě. V této práci se snažím zaměřit nikoliv na to, co si o Steinerovi myslelo a co dělalo jeho okolí, nýbrž na to, jak myslel a jak konal on sám.

Rudolf Steiner patřil k těm vzdělancům, kteří ve svém hladu po poznání během svého života prostudovali desetitisíce knih, komunikovali s množstvím odborníků, navštívili bezpočet výstav, shlédli stovky uměleckých vystoupení. Jeho souborné dílo zahrnuje zatím 354 svazků vydaných textů obsahujících jeho knihy, přednáškové cykly, jednotlivé přednášky, pracovní i soukromé dopisy, poznámky i jeho uměleckou tvorbu. V češtině vyšla sotva čtvrtina těchto textů. Takový velký záběr lze jen velmi těžko posuzovat. Nesporné je, že Rudolf Steiner byl člověkem vzdělaným, prakticky uvažujícím, inteligentním a empatickým. Že jeho podněty k obnově evropského duchovního, kulturního a společenského života nejsou pustou fantazií, že prokázaly svou životaschopnost. A že jeho význam pro rozvoj anthroposofického léčebně pedagogického hnutí, do kterého patří i rozvoj camphillů, je klíčový. On byl tím, kdo s Itou Wegmanovou vytvořil šťastné spojení dvou nejdůležitějších profesí, které mají na člověka v celém jeho vývoji a zdraví zásadní vliv, totiž spojení pedagoga a lékaře, kteří společně terapeuticky působí. Společně vybudovali základy pro novou, spirituální medicínu, která se stala jedním z opěrných bodů léčebné pedagogiky praktikované nejen v camphillských školách.

Závazek, který plyne pro povolání pedagoga či lékaře z anthroposofie Rudolfa Steinera, je obrovský. Pokud se do nejmenších důsledků domyslí, jak velkou zodpovědnost a jak velké nároky na člověka klade anthroposofický přístup, vede to až k pomyšlení, že dostát takové výzvě je schopen jen málokdo, že to snad ani nemůže být v lidských silách. Rudolf Steiner, Ita Wegmanová, Karl König a jejich další spolupracovníci v anthroposofickém léčebně pedagogickém hnutí svým životem ovšem prokázali, že v lidských silách toho přeci jen je hodně. Že když se člověk nebojí chybování, když má odvahu se poučit a celoživotně se rozvíjet, když jeho rozhodnutí provází nezištnost a láska, zkrátka, když se poctivě snaží stát se člověkem, dokáže i dostát humanistické výzvě anthroposofie. Anthroposofický příspěvek Rudolfa Steinera z počátku dvacátého století tedy jistě stojí za pozornost, stejně jako praktické uskutečňování jeho myšlenek v oblasti výchovy a vzdělávání lidí se zdravotním postižením, například právě v podobě camphillských škol a komunit.

4. Závěr

Na tomto místě bych ráda shrnula výše uvedené historické skutečnosti o počátcích camphillského hnutí do uceleného závěru.

Hnutí camphillů má své historické kořeny v prostředí anthroposofického léčebně pedagogického hnutí, které bylo ve dvacátých letech dvacátého století utvářeno početnou skupinou anthroposofických pedagogů, lékařů, farmaceutů, zdravotních sester a léčebných masérů, stejně tak ale i sociálně-terapeuticky zaměřených umělců, psychologů, kněží a sociálních aktivistů. Toto hnutí bylo součástí reformně pedagogického proudu počátku dvacátého století a stálo v naprosté opozici proti oficiálním trendům v tehdejší vědě a odborné veřejnosti, která byla výrazně ovlivněna myšlenkami eugeniky. Hnutí utvářeli převážně mladí lidé z různých zemí Evropy, kteří po prožitku první světové války vnitřně toužili po takové obnově společnosti, která by vycházela z potřeb doby a byla nosná pro budoucnost. Odpovědi na své nejnítěrnější otázky nacházeli v sociální trojčlennosti a dalších myšlenkách, které zformuloval rakouský filosof, pedagog a duchovní badatel, anthroposof Rudolf Steiner.

Vedle Rudolfa Steinera měla klíčovou úlohu ve vybudování mezinárodního, anthroposofického léčebně pedagogického hnutí holandská lékařka Ita Wegmanová. Po smrti Rudolfa Steinera v roce 1925 to byla právě ona, která svůj život plně zasvětila službě těm nejpotřebnějším - sociálně vyloučeným, nemocným, oslabeným a pronásledovaným, a která pro toto poslání dokázala v období několika málo let nadchnout a sjednotit první, průkopnickou generaci léčebně pedagogických pracovníků. Právě její bezmezná trpělivost, obětavost a až zarputilá odhodlanost patří největší dík za to, že dnes po celém světě působí ve více než 50 zemích přes 650 léčebně pedagogických anthroposofických zařízení, škol a společenství, mezi něž patří i camphilly.

Ita Wegmanová mimo jiné úzce spolupracovala s rakouským lékařem Karlem Königem a byla až do své smrti roku 1943 jeho odbornou mentorkou i přátelskou duší. Jejím prostřednictvím se König na útěku před nacismem dostal až do Skotska, kde společně se skupinou dalších uprchlíků založil první camphill u města Aberdeen. Jejich humanistické konání nezůstalo dlouho bez odezvy a navzdory válečným letům, nebo možná právě proto, se toto duchovně sociální společenství začalo velmi rychle rozrůstat a jeho myšlenky šířit.

V současnosti je na všech světových kontinentech přes sto camphillských společenství a také

množství iniciativ, které jsou na cestě k vybudování dalších. Camphillům a podobným společenstvím se dodnes daří být „svícermi na kopci“, kulturními ostrůvky, ze kterých uzdravující síly pulsující do širokého okolí dávají vzniknout novým lidským vztahům založeným na vzájemné úctě, lásce a toleranci. Tento stav však nelze považovat za samozřejmý, což si sám Karl König uvědomoval. K jeho udržení je vždy znovu zapotřebí srdečný zájem a zápal, neustávající práce na posílení vlastních duševních kvalit a zároveň vnímavost vůči aktuálním společenským trendům a výzvám doby. Především ale - odvaha jít dál, i přes různé překážky i pochybení, kterým se v životě nelze vyhnout. Takové nároky pochopitelně nejsou a nebudou přijatelné pro každého, ale právě proto camphill byl, je a bude otevřený každému, kdo přichází, a zároveň nebrání nikomu, aby odešel, má-li potřebu jít jinou cestou. Jinými slovy, každý má své poslání, svou vlastní cestu a pro někoho je touto cestou camphill.

Karl König měl velké srdce a zároveň jasnou mysl a odvahu dělat chyby. Nic si nenamlouval, měl pouze vroucí přání. Jeho hluboce soucitná osobnost jako by předběhla dnešní dobu, jako by svým způsobem přicházela z budoucnosti potvrdit vizionářská slova Rudolfa Steinera z jeho přednášky v Mannheimu 5. ledna 1911 o tom, že jednou dospěje lidstvo na své cestě ke Kristu tak daleko, že nikdo nebude moci být šťastný na úkor štěstí někoho jiného. A do té doby tu snad vždy budou taková místa jako camphilly, aby nám neustále připomínala, co znamená být skutečně člověkem.

POUŽITÁ LITERATURA:

Action for Botton [online]. [cit. 2014-11-16].

Dostupné z: <http://www.actionforbotton.org/>

Anthroposophische Leitsätze. *Rudolf Steiner Online Archiv* [online]. s. 4 [cit. 2014-11-16].

Dostupné z: <http://anthroposophie.byu.edu/schriften/026.pdf>

BAUM, J. Rudolf Steiner's sister and Karl König's meeting with Ita Wegman. *Karl König Archive Newsletter*. Roč. 2013, č. 9, s. 1

Bible svatá. Česká biblická společnost, 1991.

BOCK, Friedwart, 1990. In PIETZNER, Cornelius. *A Candle on the Hill*. 1. vyd. Edinburgh: Floris Books, s. 36-55. ISBN 978-0-8631-5101-9

BONĚK, T. MUDr. Miloš Brabínek [online]. [cit. 2014-11-16]

Dostupné z: <http://www.anthroposof.cz/clanky/detail/27-mudr-milos-brabinek/>

BOUZEK, T., KRAŽUK, P., KRAŽUKOVÁ, J. Geschichte der anthroposophischen Medizin in einzelnen Ländern [online]. [cit. 2014-11-16].

Dostupné z: <http://www.medsektion-goetheanum.org/home/anthroposophische-medizin/geschichte-in-laendern/?view=45>

BRAUNSTEINOVÁ, Lucie. *Sociálně - pedagogické aspekty práce s klientem v Camphillském hnutí*. Praha, 2007. 76 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filosofická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce PhDr. Jitka Lorenzová, PhD.

Camphill worldwide : creating opportunities for people with special needs [online].

[cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://camphill.net/where-we-are>

European Co-operation in Anthroposophical Curative Education and Social Therapy [online].

[cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://www.ecce.eu/home/>

HEUSSER, Peter. *Emil Schlegel* [online]. [cit. 2014-11-16].

Dostupné z: <http://biographien.kulturimpuls.org/detail.php?&id=630>

FREEDEN, Margarete von, 2004. Tilla König. In BOCK, Friedwart. *The Builders of Camphill. Lives and Destinies of the Founders*. Edinburgh: Floris Books, s. 53-62. ISBN 0-86315-442-5

GEORGENS, J. D., DEINHARDT, H. Die Heilpädagogik : mit besonderer Berücksichtigung der Idiotie und der Idiotenanstalten 1 [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <https://download.digitale-sammlungen.de/pdf/1417282727bsb10762852.pdf>

GLÖCKLER, Michaela. *Ita Wegman* [online]. [cit. 2014-11-16].

Dostupné z: <http://biographien.kulturimpuls.org/detail.php?&id=756>

GRIMM, Rüdiger, FRIELINGS DORF, Volker a KALDENBERG, Brigitte. *Geschichte der anthroposophischen Heilpädagogik und Sozialtherapie. Entwicklungslinien und Aufgabenfelder 1920-1980*. 1.vyd. Dornach: Verlag am Goetheanum, 2013. 570s. ISBN 978-3-7235-1478-8

HUDSON, Deborah, 1990. The Bible evening in the village. In PIETZNER, Cornelius. *A Candle on the Hill*. 1. vyd. Edinburgh: Floris Books, s. 65-66. ISBN 978-0-8631-5101-9

KASPER, Tomáš a KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 224s. ISBN 978-80-247-2429-4

Konferenz für Heilpädagogik und Sozialtherapie [online]. [cit. 2014-11-16].

Dostupné z: <http://khsdornach.org/Konferenz-fuer-Heilpaedagogik.68.0.html>

Kongress In der Begegnung leben 2015 Brüssel [online]. [cit. 2014-11-16].

Dostupné z: <http://in-der-begegnung-leben.eu/>

KÖNIG, Karl. Meditations on the Camphill Movement. *The Cresset - Journal of the Camphill Movement*. Aberdeen, 1959, roč. 6, č. 2.

KÖNIG, Karl, 1990. Camphill essentials. In PIETZNER, Cornelius. *A Candle on the Hill*. 1. vyd. Edinburgh: Floris Books, s. 27-34. ISBN 978-0-8631-5101-9

KÖNIG, Karl. *Meine zukünftige Aufgabe. Autobiographische Aufzeichnungen und lebensgeschichtliche Zeugnisse*. Uspořádal Peter Selg. 1. vyd. Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben. 2008. 199s. ISBN 978-3-7725-2401-1

KOPŘIVA, P. Zdravotní postižení, učení a náprava v díle J.A.Komenského. Příspěvek k historii speciální pedagogiky. *Časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. 2012, roč. 22, č. 4, s. 326-356. ISSN 1211-2720

LINDENBERG, Christoph. *Rudolf Steiner*. 1. vyd. Semily: Opherus, 1998. 160s. ISBN 80-902647-0-0

LIPSKER, Barbara, 1990. Three pillars. In PIETZNER, Cornelius. *A Candle on the Hill*. 1. vyd. Edinburgh: Floris Books, s. 59-60. ISBN 978-0-8631-5101-9

MENTZEL, Manfred. Karl König und Camphill. In *70 Jahre Heilpädagogischer Kurs "Begegnung bildet Gemeinschaft"*. Echzell: Verband für anthroposophische Heilpädagogik, Sozialtherapie und soziale Arbeit. 1994. s. 22-34.

MUŽÁKOVÁ, M. Ještě jednou k otázce sterilizace lidí s postižením jako mementu pohledu na jinakost člověka v moderních dějinách. *Časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. 2013, roč. 23, č. 1, s. 54-61. ISSN 1211-2720

MÜLLER, Oldřich. Léčebná pedagogika v Čechách aneb dobře ukrytý problém. *E-Pedagogium* [online]. 2002, roč. 2, č. 2, s. 22 - 25. [cit. 2014-11-16]. ISSN 1213-7499. Dostupné z: <http://epedagog.upol.cz/eped2.2002/mimo/clanek03.htm>

SELG, Peter. *Anfänge anthroposophischer Heilkunst*. Dornach: Verlag am Goetheanum, 2000. 394s. ISBN 3-7235-1088-4

SELG, Peter. *Der Engel über dem Lauenstein. Siegfried Pickert, Ita Wegman und die Heilpädagogik*. 1.vydání. Dornach: Natura Verlag im Verlag am Goetheanum, 2004. 146s. ISBN 3-7235-1209-7

SELG, Peter. *Som za napredovanie*. 1. vyd. Hranice: Fabula, 2007a. 207s. ISBN 80-86600-38-6

SELG, Peter. *Ita Wegman und Karl König. Eine biographische Dokumentation*. Dornach: Natura Verlag am Goetheanum, 2007b. 357s. ISBN 978-3-723-1293-7

SCHMALENBACH, Bernhard, 2002. Karl König (1902-1966). In BUSCHKA, Maximilian, GRIMM, Rüdiger, KLEIN, Ferdinand. *Lebensbilder bedeutender Heilpädagoginnen und Heilpädagogen des 20. Jahrhunderts*. 2. vyd. Münschen: Erns Reinhardt Verlag, s. 145-158. ISBN 3-497-01611-X

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada 2007. 160s. ISBN 978-80-247-1733-3

Spolek pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii v ČR [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://www.lecebnapedagogika.org/spolek>

STEDALL, Jonathan. *Candle on the Hill* [videozáznam na DVD]. Třídílná dokumentární série z roku 1989. London: BBC2, 1990.

STEINER, Rudolf. *Heilpädagogischer Kursus. Allgemeiner Teil*. 2. vydání. Arlesheim: Klinisch-Therapeutischen Institut Arlesheim, 1952. 77s. Rukopis.

STEINER, Rudolf. *Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky*. 2. vyd. Semily: Opherus, 2003. 256s. ISBN 80-902647-8-6

STEINER, Rudolf a WEGMAN, Ita. *Základy pro rozšíření lékařského umění podle duchovně-vědeckých poznatků*. 1.vydání. Hranice: Fabula, 2007. 171s. ISBN 80-86600-42-4

STEINER, Rudolf. *Má cesta životem* [online]. 2000 [cit. 2014-11-16].

ISBN 80-86340-08-2

Dostupné z: http://antroposof.sk/diela_pc/steiner_ma_cesta_zivotem.pdf

STEINER, R. Briefe. [online]. [cit. 2014-11-16] Dostupné z:

<http://anthroposophie.byu.edu/schriften/038.pdf>

ŠIMŮNEK, M. V. Pro et Contra. Debaty o zavedení tzv. eugenické sterilizace v

Československu 1933-1938. *Časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*.

2012, roč. 22, č. 3, s. 224-240. ISSN 1211-2720

The Camphill Movement Group. *Karl Koenig Institut* [online]. [cit. 2014-11-16] Dostupné z:

http://karl-koenig-institute.net/movement_group_2014.pdf

VALENTA, Milan. *Camphillské hnutí a německý výchovně vzdělávací systém (Péče o*

mentálně postižené v zahraničí II.). 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. 33s. ISBN

80-7067-460-1

VÖGELE, Wolfgang G. Auf den Spuren Gustav Steiners. *Seelenpflege in Heilpädagogik und*

Sozialtherapie. Roč. 31, č. 3/2012, s. 21-29. ISSN 1420-5564

WALD, J. Weleda. [online] [cit. 2014-11-16].

Dostupné z: <http://www.sanquis.cz/index1.php?linkID=txt420>

OBRAZOVÁ FOTODOKUMENTACE:

Obrázek 1: *Karl König mit John*. In: Freundeskreis Camphill e.V. [online].

[cit. 2014-11-16]. Dostupné z:

http://www.freundeskreis-camphill.de/images/karl_koenig/karlkoenig_40_mitjohn.jpg

Obrázek 2: *Karl König*. In: Floris Books [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z:

<http://www.florisbooks.co.uk/images/assets/karl-konig.jpg>

Obrázek 3: *Kirkton House group with Tilla König*. In: Gedenkbuch Universität Wien. [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: https://gedenkbuch.univie.ac.at/uploads/tx_uniwiengedenkbuch/00113_Kirkton_house_group_02_with_Tilla_Koenig.jpg

Obrázek 4: TUDOR-HART, Edith. *Music Lesson*©, *Camphill School Aberdeen*. In: National Galleries [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <https://www.nationalgalleries.org/media/42/collection/2012AA46724.jpg>

Obrázek 5: TUDOR-HART, Edith. *Woman and child*©, *Camphill School Aberdeen*. In: National Galleries [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <https://www.nationalgalleries.org/media/42/collection/2012AA46722.jpg>

Obrázek 6: *Karl König, Alix Roth and Carlo Pietzner in Karlsbad*. In: Floris Books [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://www.florisbooks.co.uk/add/9780863158094/KKA08-Becoming%20Human%20Layout.pdf>

Obrázek 7: *Ita Wegman*. In: Wikipedie [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/60/Ita_Wegman_1899.jpg

Obrázek 8: ZVG. *Das Ärzteteam der Ita Wegman Klinik Ende September 1926*. In: Wochenblatt [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: http://www.wochenblatt.ch/fileadmin/user_upload/tt_news_images/aheim_wegman29.9.jpg

Obrázek 9: *Ita Wegman among the children and co-workers at the Sonnenhof*. In: Waldorf Books [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: http://www.waldorfbooks.com/images/children_curative_324.jpg

Obrázek 10: *Pioniere anthroposophischer Heilpädagogik*. In: Goetheanum [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: http://www.goetheanum.org/fileadmin/_processed_/csm_image050_01_1fbb82d2d2.jpg

Obrázek 11: *Lebensstationen*. In: Rudolf Steiner Archiv [online].
[cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://www.rudolf-steiner.com/wp-content/uploads/Rudolf-Steiner-lebenstationen-Kraljevec.jpg>

Obrázek 12: *Gustav Steiner*. In: Seelenpflege 3, 2012 [online]. [cit. 2014-11-16].
Dostupné z: http://www.seelenpflege.info/fileadmin/KHS/Website_Seelenpflege_2013/Ansichtsexemplare/ZS_2012-03_kl.pdf

Obrázek 13: *Specht, Gruppenbild*. In: Waldorfpädagogik Berlin-Brandenburg [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: http://www.waldorf.net/bilder/specht_gruppenbild.jpg

Obrázek 14: DRTIKOL, František. *Rudolf Steiner*©. In: art-Corpus [cit. online].
[2014-11-16]. Dostupné z: http://2.bp.blogspot.com/_hJNwbvTuYE/ToSVN4hLNbI/AAAAAAAAA8U/N6poqcDj8cQ/s1600/Frantiaek-Drtikol_Rudolf-Steiner-b.jpg